

ECONOMIA SOCIALĂ ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Rezumatul raportului întocmit pentru Comitetul Economic și Social European de Centrul Internațional de Cercetare și Informare privind Economia Publică, Socială și Cooperatistă (CIRIEC)

CUPRINS

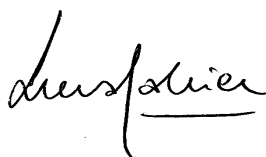
1. Cuvânt-înainte: Dl Luca Jahier, președintele Grupului „Activități diverse” al Comitetului Economic și Social European (CESE), și dl Miguel Ángel Cabra de Luna, purtătorul de cuvânt al Categoriei „Economie Socială” a CESE
2. Capitolul 1: Introducere și obiective
3. Capitolul 2: Evoluția istorică a conceptului de economie socială
4. Capitolul 3: Identificarea actorilor și a grupurilor incluse în conceptul de economie socială
5. Capitolul 4: Principalele abordări teoretice referitoare la economia socială
6. Capitolul 5: Analiză comparativă a definițiilor predominante privind conceptul de economie socială din fiecare stat membru al Uniunii Europene, stat aderent și stat candidat
7. Capitolul 6: Economia socială din Uniunea Europeană și din statele aderente/candidate exprimată în cifre
8. Capitolul 7: Cadrul juridic care reglementează actorii economiei sociale din statele membre ale Uniunii Europene și din statele aderente/candidate și politicile publice în vigoare, cu accent pe noua legislație națională recentă privind economia socială
9. Capitolul 8: Economia socială într-o Europă aflată în plină criză mondială
10. Capitolul 9: Politicile Uniunii Europene și economia socială, cu accent pe Strategia Europa 2020: fapte și impact
11. Capitolul 10: Provocări și concluzii

CUVÂNT-ÎNAINTE de Luca Jahier

În calitate de președinte al Grupului „Activități diverse” al Comitetului Economic și Social European (CESE), doresc să salut călduros prezentul studiu privind situația economiei sociale din Uniunea Europeană, care a fost solicitat de CESE și realizat de CIRIEC. De la publicarea studiului anterior privind același subiect, publicat în 2008, au existat multe schimbări în Uniunea Europeană și s-a considerat a fi necesară reexaminarea sferei de cuprindere și impactul sectorului, atât în statele membre ale UE, cât și în statele aderente/candidate (Croația și, respectiv, Islanda). În plus, anul 2012 este Anul internațional al cooperativelor proclamat de ONU și o oportunitate pentru întregul sector al economiei sociale să își demonstreze contribuția sa în cadrul societăților și economiilor noastre.

În mod cert, economia socială este un sector care are o contribuție semnificativă la generarea de locuri de muncă, la creșterea economică durabilă și la o mai bună repartizare a veniturilor și a bunăstării. Este un sector care poate combina rentabilitatea cu incluziunea socială și sistemele democratice de guvernare, colaborând cu sectorul public și cel privat pentru a adapta serviciile nevoilor. În mod hotărâtor, este un sector care a rezistat crizei economice mult mai bine decât altele și câștigă tot mai multă apreciere la nivel european.

Cu toate acestea, încă sunt necesare multe alte acțiuni pentru creșterea înțelegerii, sensibilizare și câștigarea încrederii publicului în acest sector. Un prim pas în acest proces este înțelegerea deplină a sferei de cuprindere și a dimensiunii economiei sociale din cadrul Uniunii Europene, iar din acest motiv a fost necesar să se revină asupra faptelor și cifrelor. Posedând aceste informații, trebuie să tindem spre unitate și o nouă identitate ale sectorului, în ciuda multiplelor sale dimensiuni. Trebuie să îi consolidăm profilul, punând în evidență potențialul său economic și social ca *soluție* la actuala criză economică și socială și ca instrument pentru o schimbare pozitivă. Apelez la toate părțile interesate relevante să colaboreze în vederea realizării acestui obiectiv!

Luca Jahier

Președintele Grupului „Activități diverse”
Comitetul Economic și Social European

CUVÂNT-ÎNAINTE de Miguel Ángel Cabra de Luna

După patru ani, avem plăcerea de a publica o actualizare a studiului CESE privind *Economia socială în Uniunea Europeană*. Din nou, obiectivul este de a oferi o imagine de ansamblu a sectorului în UE, atât din punct de vedere cantitativ, cât și calitativ. De data aceasta l-am extins la actualele 27 de state membre și la statele aderente/candidate (Croația și, respectiv, Islanda).

Astfel, CESE își reconfirmă angajamentul de a recunoaște și a promova economia socială, un sector care nu doar reprezintă un pilon important în ceea ce privește ocuparea forței de muncă și coeziunea socială la nivelul Europei, ci este și un element-cheie în realizarea obiectivelor Strategiei Europa 2020.

Astfel cum arată prezentul studiu, întreprinderile din sectorul economiei sociale, în diferitele lor forme (inclusiv întreprinderile sociale), joacă un rol important în sporirea competitivității și a eficienței economiei europene în diferite moduri: prin orientarea resurselor dispersate și nefolosite către activități economice, prin mobilizarea resurselor la nivel local, prin consolidarea culturii antreprenoriale, prin eliminarea rigidității pieței, prin încurajarea flexibilizării piețelor, prin promovarea multilocalizării producției, pentru a enumera doar câteva. Întreprinderile din sectorul economiei sociale au, de asemenea, o mai mare capacitate de menținere a ocupării forței de muncă și de evitare a pierderii locurilor de muncă pe durata ciclurilor economice dificile, astfel cum s-a demonstrat pe parcursul actualei crize economice.

În ultimii ani, sectorul a înregistrat, de asemenea, îmbunătățiri importante în ceea ce privește recunoașterea politică și juridică, atât la nivelul UE (Actul privind piața unică, Inițiativa pentru antreprenoriatul social, statutul Fundației europene, fondurile de antreprenoriat social etc.), cât și la nivel național (de exemplu, recenta lege privind economia socială din Spania). Sper că prezentul studiu va contribui în mod pozitiv la continuarea impulsivității recunoașterii economiei sociale.

Miguel Ángel Cabra de Luna

Purtătorul de cuvânt al Categoriei „Economie Socială”
a Comitetului Economic și Social European

CAPITOLUL 1

INTRODUCERE ȘI OBIECTIVE

1.1 Introducere și obiective

1.2 Metode

1.3 Structura și rezumatul raportului

1.1 Introducere și obiective

Prezentul raport are ca obiectiv general actualizarea studiului „Economia socială în Uniunea Europeană” publicat în 2008 de Comitetul Economic și Social European, extinzând sfera sa de cuprindere pentru a include toate cele 27 de state membre ale UE actuale și statele aderente/candidate (Croatia și, respectiv, Islanda) și examinând definițiile, situația, contribuția, instrumentele juridice și politicile publice legate de economia socială, precum și impactul crizei economice.

Pentru a îndeplini acest din urmă obiectiv, raportul utilizează trei obiective sau instrumente intermediare care nu au fost suficient definite până în prezent. Primul este de a defini în mod clar și riguros economia socială ca un concept și diferitele clase de societăți și organizații care fac parte din ea.

Al doilea obiectiv intermediar este de a identifica diferenții agenți care, indiferent de forma lor juridică, fac parte din economia socială a fiecărui stat membru al UE, pe baza definiției stabilite în prezentul raport, și de a compara definițiile diferite de la nivel național utilizate în legătură cu conceptul de economie socială.

Al treilea obiectiv intermediar este de a furniza date macroeconomice privind economia socială din cele 27 de state membre și din cele două state candidate, de a examina legislațiile naționale recente privind economia socială, de a realiza o analiză comparativă la nivel național a conceptelor și a percepțiilor actuale asupra economiei sociale din fiecare stat și de a analiza modul în care economia socială poate și va contribui la punerea în aplicare a Strategiei Europa 2020.

1.2 Metode

Raportul a fost pregătit și redactat de Rafael Chaves și José Luis Monzón din cadrul CIRIEC, cu consiliere din partea unui comitet de experți compus din D. Demoustier (Franța), R. Spear (Regatul Unit), Alberto Zevi (Italia), Chiara Carini (Italia) și Magdalena Huncova (Republica Cehă), care au discutat cu directorii programul activității în ansamblu, metodologia și raportul final propus.

Deoarece aceasta este o actualizare, majoritatea părților documentului este extrasă din raportul anterior publicat în 2008: „Economia socială în Uniunea Europeană”. În ceea ce privește metodologia, prima parte a raportului preia definiția sectorului întreprinderilor sau al piețelor privind economia socială din *Manualul de creare a conturilor-satelit pentru cooperative și societăți mutuale* al Comisiei Europene ca bază pentru stabilirea unei definiții a economiei sociale în ansamblu pentru care să existe un consens politic și științific general.

În ceea ce privește cel de-al doilea obiectiv al raportului, un important studiu de teren a fost realizat în februarie, martie și aprilie 2012 sub forma unui chestionar trimis celor 27 de state membre ale UE și statelor aderente și candidate. Acesta a fost trimis unor martori privilegiați care au cunoștințe de

specialitate privind conceptul de economie socială și domeniile conexe, precum și realitatea din cadrul sectorului din respectivele state. Acești experți sunt cercetători universitari, profesioniști care lucrează în federațiile și structurile care reprezintă economia socială și funcționari guvernamentali naționali la nivel înalt, care au responsabilități în legătură cu economia socială. Rezultatele au fost foarte satisfăcătoare: au fost colectate 52 de chestionare completate din 26 de state. Contribuțiile organizațiilor europene, precum Cooperativele Europene, COGECA și ICMIF, au ajutat la completarea lacunelor în ceea ce privește datele.

Tabelul 1.1. Chestionarele primite

	Chestionare
Austria	1
Belgia	3
Bulgaria	2
Cipru	0
Republica Cehă	3
Danemarca	1
Estonia	0
Finlanda	1
Franța	2
Germania	4
Grecia	2
Ungaria	4
Irlanda	2
Italia	2
Letonia	1
Lituania	1
Luxemburg	0
Malta	1
Țările de Jos	1
Polonia	3
Portugalia	1
România	2
Slovacia	3
Slovenia	2
Spania	3
Suedia	1
Regatul Unit	2
Statele aderente și candidate	
Croația	3
Islanda	1

În ceea ce privește cel de-al treilea obiectiv intermediar al raportului – identificarea politicilor publice, examinarea legislațiilor naționale recente privind economia socială, analizarea impactului crizei economice asupra economiei sociale și analizarea modului în care economia socială poate și va contribui la punerea în aplicare a Strategiei Europa 2020 –, acesta a fost realizat prin consultarea comitetului de experți și a experților din domeniu, prin utilizarea informațiilor furnizate în chestionare și prin purtarea de discuții cu comitetul de experți și în cadrul Comitetului științific pentru economie socială al CIRIEC.

1.3 Structura și rezumatul raportului

Raportul are următoarea structură:

După primul capitol care introduce raportul și obiectivele lui, al doilea capitol prezintă evoluția istorică a conceptului de economie socială, incluzând cele mai recente informații privind recunoașterea sa în sistemele de conturi naționale.

Al treilea capitol începe prin a formula o definiție a economiei sociale care corespunde sistemelor de conturi naționale, înainte de a identifica pe această bază principalele grupuri de agenți din cadrul economiei sociale.

Al patrulea capitol rezumă principalele abordări teoretice ale economiei sociale, stabilind similitudinile și diferențele dintre ele.

Al cincilea și al șaselea capitol oferă o imagine de ansamblu a situației actuale a economiei sociale în UE, furnizând o analiză comparativă a percepțiilor asupra economiei sociale din fiecare stat și date macroeconomice privind economia socială din cele 27 de state membre și din statele aderente/candidate.

Al șaptelea, al optulea și al nouălea capitol oferă o imagine de ansamblu a legislațiilor naționale recente privind economia socială, a politicilor publice elaborate de fiecare stat în parte privind economia socială, urmate de o analiză a impactului crizei economice și a contribuției economiei sociale la punerea în aplicare a Strategiei Europa 2020.

În final, al zecelea capitol analizează provocările și tendințele și prezintă concluziile. Raportul se încheie cu o listă de referințe bibliografice.

CAPITOLUL 2

EVOLUȚIA ISTORICĂ A CONCEPTULUI DE ECONOMIE SOCIALĂ

- 2.1. Asociațiile populare și cooperativele, la originea istorică a economiei sociale
 - 2.2. Domeniul de aplicare actual al economiei sociale
 - 2.3. Identitatea actuală și recunoașterea instituțională a economiei sociale
-

2.1 Asociațiile populare și cooperativele, la originea istorică a economiei sociale

Ca activitate, *economia socială* este legată din punct de vedere istoric de asociațiile populare și de cooperative, care constituie coloana sa vertebrală. Sistemul de valori și principiile de conduită ale asociațiilor populare, reflectate în mișcările cooperatiste istorice, au inspirat conceptul modern de economie socială, structurat în jurul a trei mari familii de organizații: cooperativele, societățile mutuale și asociațiile, recent adăugându-se fundațiile. De fapt, la începuturile lor istorice aceste trei mari categorii erau exprimate interconectată a unui singur impuls: răspunsul celor mai vulnerabile și defavorizate grupuri sociale, *prin intermediul organizațiilor care promovează autoajutorarea*, la noile condiții de viață create de dezvoltarea capitalismului industrial în secolele 18 și 19. Cooperativele, societățile de ajutor reciproc și societățile de rezistență reflectau cele trei direcții ale acestui impuls de asociație.

Deși organizațiile de caritate (fundațiile de caritate, frățiile și spitalele) și organizațiile de ajutor reciproc au înregistrat o creștere semnificativă pe tot parcursul Evului Mediu, doar în secolul 19 asociațiile populare, cooperativele și societățile de ajutor reciproc au căpătat o forță extraordinară prin inițiativele lansate de clasa muncitoare. În Marea Britanie, de exemplu, numărul *societăților de întraajutorare* a crescut în anii 1790. La nivelul întregii Europe au fost înființate numeroase societăți mutuale și societăți de ajutor reciproc. În țările din America Latină, precum Uruguay și Argentina, mișcarea mutualistă s-a dezvoltat în mod considerabil în a doua jumătate a secolului 19.

Primele mișcări de experimente cooperatiste au înflorit în Marea Britanie la sfârșitul secolului 18, începutul secolului 19 ca o reacție spontană a lucrătorilor din industrie la dificultățile legate de condițiile lor dure de viață. Cu toate acestea, gândirea socialistă dezvoltată de Robert Owen și de anticapitaliștii ricardieni, precum William Thompson, George Mudie, William King, Thomas Hodgskin, John Gray și John Francis Bray, a început repede să exercite o influență considerabilă asupra mișcării cooperatiste, iar din 1824 până în 1835 a fost stabilită o legătură strânsă între această mișcare și sindicate, ambele fiind expresia unei mișcări unice a lucrătorilor și având același obiectiv: emanciparea claselor muncitoare. Cele opt *Congrese ale cooperativelor* desfășurate în Marea Britanie între 1831-1835 au coordonat atât mișcarea cooperativelor, cât și a sindicatelor. Într-adevăr, sindicatul *Grand National Consolidated Trades Union* a fost înființat în cadrul unuia dintre aceste congrese, unind toate sindicatele britanice.

William King a intervenit direct și decisiv în dezvoltarea mișcării cooperatiste din Marea Britanie și a influențat bine-cunoscuta cooperativă înființată în Rochdale (Anglia), în 1844 de 28 de lucrători, dintre care șase erau discipolii lui Owen (Monzón, 2003). Faimoasele principii cooperatiste care au guvernat activitățile pionierilor din Rochdale au fost adoptate de toate tipurile de cooperative, care au creat Alianța Cooperatistă Internațională (ICA) la Londra, în 1895, și au contribuit în mod semnificativ la dezvoltarea conceptului modern de economie socială.

Potrivit Congresului ICA din 1995 de la Manchester, aceste principii identifică cooperativele ca organizații democratice în care deciziile sunt luate de o majoritate a *membrilor utilizatori ai activității*

cooperatiste, astfel încât investitorilor sau membrilor capitaliști, dacă sunt implicați, nu li se permite să formeze o majoritate, iar excedentele nu sunt alocate în funcție de vreun criteriu al proporționalității aportului la capital. Alte modalități prin care cooperativele diferă față de alte societăți sunt drepturile de vot egale, compensațiile limitate pentru participarea la capital pe care membrii utilizatori au obligația să o subscrie și instituirea, în multe cazuri, a unor rezerve indivizibile care nu pot fi repartizate chiar dacă organizația se dizolvă.

De la Rochdale încoace, cooperativele au captat atenția diferitelor școli de gândire. Într-adevăr, transcenderea hotarelor ideologice și pluralismul analitic se numără printre caracteristicile literaturii care abordează acest fenomen. Socialiști utopici, socialiști ricardieni, creștini socialiști (atât catolici, cât și protestanți), liberali socialiști, precum și eminenti economiști clasici, marxiști și neoclasici au analizat în mod extensiv această formă eterodoxă de întreprindere.

Probabil că termenul *economie socială* a apărut pentru prima oară în literatura economică în 1830. În anul respectiv, economistul liberal francez Charles Dunoyer a publicat un *Tratat despre economia socială* care pleda pentru o abordare morală a economicului. În perioada 1820-1860, în Franța s-a dezvoltat o școală de gândire eterogenă la care se poate face referire în mod colectiv ca *economiștii socialiști*. Mulți dintre ei au fost influențați de analizele lui T.R. Malthus și ale lui S. de Sismondi privind atât existența „eșecurilor pieței” care poate duce la dezechilibre, cât și delimitarea adevăratului obiect al economiei, pe care Sismondi îl considera a fi *omul* mai degrabă decât *bogăția*. Cu toate acestea, majoritatea economiștilor socialiști trebuie încadrată în sfera gândirii economice liberale și identificată cu principiile de *laissez-faire* și cu instituțiile pe care capitalismul emergent urma să le consolideze, inclusiv societățile și piețele capitaliste.

Ca urmare, cugetătorii din spatele economiei sociale din perioada respectivă nu au lansat și nici nu au promovat nicio abordare alternativă sau complementară a capitalismului. Mai degrabă, acești economiști au dezvoltat o abordare teoretică a societății și a ceea ce este social, urmărind reconcilierea moralității și a economiei prin moralizarea comportamentului individual, ca în modelul lui F. Le Play (Azam, 2003), pentru care scopul spre care ar trebui să tindă economiștii nu este nici bunăstarea și nici bogăția, ci pacea socială (B. de Carbon, 1972).

Economia socială a cunoscut o reorientare profundă în cea de-a doua jumătate a secolului 19 sub influența a doi mari economiști: John Stuart Mill și Leon Walras.

Mill a acordat o atenție deosebită asociaționismului întreprinderilor printre lucrători, atât în ceea ce privește aspectele sale cooperatiste, cât și mutualiste. În lucrarea sa cea mai influentă, *Principiile economiei politice*, el examinează în detaliu avantajele și dezavantajele cooperativelor de muncă, recomandând încurajarea acestei forme de întreprindere datorită beneficiilor sale economice și morale.

Ca și Mill, Leon Walras consideră că ele pot îndeplini o funcție importantă în soluționarea conflictelor sociale, jucând un „rol economic” mai important, „nu prin eliminarea capitalului, ci făcând lumea mai puțin capitalistă, și un rol moral, nu mai puțin important, care constă în introducerea democrației în funcționarea procesului de producție” (Monzón, 1989).

Lucrarea lui Walras *Études d'Économie Sociale: théorie de la répartition de la richesse sociale*, publicată la Lausanne în 1896, marchează o distanțare majoră față de abordarea inițială a economiei sociale identificată în modelul lui F. Le Play. La Walras, economia socială devine atât parte a științei economice, cât și un domeniu de activitate economică care este prolific în cooperativele și casele de ajutor reciproc așa cum le cunoaștem noi astăzi. De abia la sfârșitul secolului 19 se conturează principalele caracteristici ale conceptului modern de economie socială, inspirate de valorile asociaționismului democratic, ale mutualismului și cooperativismului.

2.2 Sfera de cuprindere și domeniul de activitate actuale ale economiei sociale

Deși economia socială a fost relativ proeminentă în Europa în prima treime a secolului 20, modelul de creștere economică din Europa Occidentală din perioada 1945-1975 a fost dominat în special de sectorul capitalismului privat tradițional și sectorul public. Acest model a stat la baza statului social, care a abordat eșecurile recunoscute ale pieței și a implementat un pachet de politici care s-a dovedit a fi foarte eficiente în corectarea lor: redistribuirea veniturilor, alocarea resurselor și politici anticiclice. Toate acestea aveau la bază modelul keynesian în care principalii actori sociali și economici sunt federațiile patronale și sindicatele, împreună cu administrația publică.

În țările din Europa Centrală și de Est, legate de sistemul sovietic și cu economii planificate central, statul era singurul actor economic, fără să lase loc agenților economiei sociale. Cooperativele în sine erau foarte prezente în unele țări din blocul sovietic, deși au fost în totalitate anihilate unele dintre principiile lor, precum participarea voluntară și deschisă și organizarea democratică. În ultimele două secole, economiștii cehi au adoptat abordări ale economiei sociale care nu au privilegiat în mod exclusiv profitabilitatea. Un număr mare de organizații nonprofit din perioada Primei Republici Cehoslovace a urmat această tradiție, care datează din secolul 19.

Consolidarea sistemelor de economie mixtă nu a împiedicat dezvoltarea unei multitudini remarcabile de societăți și organizații – cooperative, case de ajutor reciproc –, care au contribuit la rezolvarea unor probleme importante din punct de vedere social și de interes general legate de șomajul ciclic, dezechilibrele geografice dintre zonele rurale și asimetria relațiilor de putere dintre organizațiile de distribuție cu amănuntul și consumatori, printre altele. Cu toate acestea, în perioada respectivă, economia socială practic a dispărut ca forță semnificativă din procesul de armonizare a creșterii economice cu bunăstarea socială, statul ocupând poziția centrală. De abia după criza statului social și a sistemelor de economie mixtă din ultimul sfert al secolului 20, în unele țări europene s-a trezit din nou interesul pentru organizațiile specifice economiei sociale, fie ca alternative economice la modelele sectorului capitalist și ale sectorului public, precum cooperativele și casele de ajutor reciproc, fie ca organizații fără caracter comercial, în special asociații și fundații. Interesul a fost suscitată de dificultățile cu care se confruntau economiile de piață în găsirea unor soluții satisfăcătoare pentru probleme majore precum șomajul masiv pe termen lung, excluderea socială, bunăstarea în mediul rural și în zonele urbane decăzute, sănătatea, educația, calitatea vieții pensionarilor, creșterea durabilă și alte probleme. Acestea sunt nevoi sociale care nu sunt abordate în mod suficient sau adecvat nici de agenții capitalismului privat și nici de sectorul public și pentru care nu se găsește nicio soluție facilă prin intermediul piețelor cu reglare automată sau al politicii macroeconomice tradiționale.

Deși în ultimele decenii în unele țări europene au avut loc o serie de demutualizări ale unor importante cooperative și case de ajutor reciproc, în general, sectorul economiei sociale (cooperativele și casele de ajutor reciproc) au înregistrat o creștere considerabilă, astfel cum se recunoaște în *Manualul de creare a conturilor-satelit pentru întreprinderile din economia socială* al Comisiei Europene.

Importante studii au evidențiat creșterea considerabilă a economiei sociale în ansamblu în Europa. Unul dintre cele mai semnificative studii, realizat de CIRIEC pentru Comisia Europeană în cadrul proiectului-pilot „Al treilea sistem și ocuparea forței de muncă”, evidențiază importanța tot mai mare a cooperativelor și caselor de ajutor reciproc în crearea și păstrarea locurilor de muncă și în corectarea dezechilibrelor economice și sociale grave.

După fărâmițarea blocului sovietic, multe cooperative din Europa de Est și Europa Centrală s-au prăbușit. În plus, ele au fost grav discreditate în ochii publicului. Cu toate acestea, în ultimul timp are loc o renaștere a inițiativelor cetățenești de dezvoltare a unor proiecte privind economia socială care se reflectă în propunerile legislative de stimulare a organizațiilor din acest sector.

Se înregistrează o creștere spectaculoasă a economiei sociale în domeniul organizațiilor implicate în producția de bunuri cunoscute sub denumirea de *bunuri sociale sau de interes social*, în special integrarea în câmpul muncii și integrarea socială, precum și servicii sociale și de asistență comunitară. În acest domeniu, se pare că asociaționismul și cooperativismul au găsit o cale comună de înțelegere și de cooperare în multe dintre proiectele și activitățile lor, ca în cazul *întreprinderilor sociale*, multe dintre acestea fiind cooperative, care sunt deja recunoscute în mod legal în diverse țări europene, inclusiv în Italia, Portugalia, Franța, Belgia, Spania, Polonia, Finlanda și Regatul Unit. Caracteristicile lor sunt rezumate în secțiunea 3.2.D din prezentul raport.

În UE-27, peste 207 000 de cooperative au fost active din punct de vedere economic în 2009. Ele au o bună reputație în fiecare domeniu al activității economice și sunt importante în special în agricultură, în intermedierea financiară, în comerțul cu amănuntul și în gestionarea locuințelor, iar în calitate de cooperative de muncă, în sectorul industrial, al construcțiilor și al serviciilor. Aceste cooperative asigură direct locuri de muncă pentru 4,7 milioane de persoane și au 108 milioane de membri.

Societățile mutuale din domeniul sănătății și al bunăstării sociale oferă asistență și acoperă peste 120 de milioane de persoane. Societățile mutuale din domeniul asigurărilor au o cotă de piață de 24%.

În UE-27, asociațiile angajau 8,6 milioane de persoane în 2010, reprezentau peste 4% din PIB și aveau ca membri 50% din cetățenii Uniunii Europene.

În concluzie, dincolo de importanța sa cantitativă, în ultimele decenii, economia socială nu numai că și-a afirmat capacitatea de a contribui în mod eficace la soluționarea noilor probleme sociale, ci și-a consolidat și poziția de instituție indispensabilă pentru o creștere economică stabilă și durabilă și pentru o distribuție mai echitabilă a veniturilor și a bogăției, care să adapteze serviciile nevoilor, să sporească valoarea activităților economice care satisfac nevoile sociale, să corecteze dezechilibrele de pe piața forței de muncă și, pe scurt, să aprofundeze și să consolideze democrația economică.

2.3 Identificarea actuală și recunoașterea instituțională a economiei sociale

Identificarea economiei sociale, așa cum este cunoscută astăzi, a început în Franța în anii 1970, atunci când organizațiile care reprezintă cooperativele, societățile mutuale și asociațiile au creat *Comitetul de Coordonare Națională pentru Activitățile Mutuale, Cooperative și Asociative (CNLAMCA)*. De la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial până în anul 1977, termenul de „economie socială” a dispărut din limbajul cotidian, chiar și printre „familiile” acestui sector de activitate economică. În 1977 și 1979, s-au desfășurat conferințe europene ale cooperativelor, societăților mutuale și asociațiilor sub auspiciile Comitetului Economic și Social European. Cu ocazia aniversării de 10 ani, în iunie 1980, CNLAMCA a publicat un document, *Charte de l'économie sociale* sau Carta Economiei Sociale, care definește economia socială ca un set de organizații care nu aparțin sectorului public, funcționează democratic, membrii având drepturi și obligații egale, și practică un regim special de proprietate și distribuire a profiturilor, folosind excedentele în scopul extinderii organizației și al îmbunătățirii serviciilor sale atât pentru membrii săi, cât și pentru societate.

Aceste caracteristici definitorii au fost diseminate pe scară largă în literatura economică și conturează o sferă a economiei sociale care are la bază trei familii principale: cooperative, societăți mutuale și asociații, la care au aderat recent și fundațiile. În Belgia, raportul din 1990 al Consiliului Valon de Economie Socială (CWES) a văzut sectorul economiei sociale ca o parte a economiei, alcătuit din organizații private care împărtășesc patru trăsături caracteristice: „a) obiectivul este de a servi membrilor sau comunității, nu de a face un profit; b) gestionarea autonomă; c) un proces decizional democratic și d) preeminența persoanelor fizice și a forței de muncă asupra capitalului în distribuția veniturilor”.

- Cea mai recentă definiție conceptuală a economiei sociale dată de propriile organizații este cea din *Carta principiilor de economie socială* promovată de Conferința Permanentă Europeană a Cooperativelor, Societăților Mutuale, Asociațiilor și Fundațiilor (CEP-CMAF), instituția reprezentantă la nivelul UE a acestor patru familii de organizații ale economiei sociale.

Ascensiunea economiei sociale a fost recunoscută și în cercurile politice și juridice, atât la nivel național, cât și la nivel european. Franța a fost prima țară care a recunoscut politic și juridic conceptul modern de economie socială, prin Decretul din decembrie 1981 de înființare a Delegației interministeriale pentru economia socială (*Délégation interministérielle à l'Économie Sociale – DIES*). În alte țări europene, precum Spania, „economia socială” este un termen care a intrat și în codul de legi. În 2011, Spania a fost prima țară europeană care a dat o lege privind economia socială. Grecia are, de asemenea, o lege privind economia socială, iar Portugalia a elaborat un proiect. Noul guvern francez care și-a început mandatul în iunie 2012 a numit un ministru delegat pentru economia socială în cadrul Ministerului Economiei, Finanțelor și Comerțului Exterior. La nivel european, în 1989, Comisia Europeană a publicat Comunicarea „Întreprinderile din sectorul *economiei sociale* și realizarea pieței interne fără frontiere”. În același an, Comisia a promovat prima Conferință europeană privind economia socială (Paris) și a creat Unitatea pentru economie socială în cadrul DG XXIII Întreprinderi, Comerț Distributiv, Turism și Economie Socială. În 1990, 1992, 1993 și 1995, Comisia a promovat conferințe europene privind economia socială la Roma, Lisabona, Bruxelles și Sevilla. De atunci, s-au desfășurat numeroase conferințe europene. Ultimele două s-au desfășurat la Toledo (mai 2010) și Bruxelles (octombrie 2010). În 1997, summitul de la Luxemburg a recunoscut rolul întreprinderilor din economia socială în dezvoltarea locală și în crearea de locuri de muncă și a lansat inițiativa-pilot „Al treilea sistem și ocuparea forței de muncă”, domeniul economiei sociale fiind domeniul de referință.

În cadrul Parlamentului European, Intergrupul pentru economie socială al Parlamentului European a devenit operațional în 1990. În 2006, Parlamentul European a solicitat Comisiei „să respecte economia socială și să prezinte o comunicare privind această piatră de temelie a modelului social european”. În 2009, Parlamentul European a adoptat un raport important privind economia socială care recunoaște economia socială ca partener social și ca actor-cheie în realizarea obiectivelor Strategiei de la Lisabona. Recent, Comisia Europeană a întreprins două inițiative importante privind întreprinderile sociale, un set de întreprinderi care formează o parte integrantă a economiei sociale: *Inițiativa pentru antreprenoriatul social* și *Propunerea de regulament privind fondul european de antreprenoriat social*.

La rândul său, Comitetul Economic și Social European (CESE) a publicat numeroase rapoarte și avize privind contribuția întreprinderilor din economia socială la realizarea diferitelor obiective ale politicilor publice. Cele mai recente avize exploratorii și din proprie inițiativă ale CESE au inclus un aviz privind varietatea de forme ale întreprinderilor, care recunoaște importanța economiei sociale în construirea Europei; un aviz privind economia socială în America Latină (avizul elaborat de Cabra de Luna), care examinează rolul economiei sociale în dezvoltarea locală și în coeziunea socială, și un aviz privind antreprenoriatul social și întreprinderile sociale. Consultarea Comisiei a avut ca rezultat adoptarea de către CESE a avizului privind inițiativa pentru antreprenoriatul social (avizul elaborat de Guerini) și a propunerii de regulament privind fondul european de antreprenoriat social (avizul elaborat de Rodert).

CAPITOLUL 3

IDENTIFICAREA ACTORILOR ȘI A GRUPURILOR INCLUSE ÎN CONCEPTUL DE ECONOMIE SOCIALĂ

- 3.1. Către recunoașterea economiei sociale în sistemele de conturi naționale
- 3.2. O definiție a economiei sociale adaptată la sistemele de conturi naționale
- 3.3. Subsectorul comercial sau de afaceri al economiei sociale
- 3.4. Subsectorul necomercial al economiei sociale
- 3.5. Economia socială: pluralism și identitate comună

3.1 Către recunoașterea economiei sociale în sistemele de conturi naționale

Sistemele de conturi naționale îndeplinesc o funcție foarte importantă în ceea ce privește furnizarea de informații periodice și exacte privind activitatea economică și colaborarea pentru armonizarea terminologică și conceptuală în materie economică cu scopul de a facilita comparații consecvente și semnificative la nivel internațional. Cele mai importante două sisteme de conturi naționale în vigoare în prezent sunt *Sistemul de conturi naționale* (SNA 1993) al Statelor Unite și *Sistemul european de conturi naționale și regionale* (ESA 1995 sau ESA 95). SNA 1993 prevede norme contabile naționale pentru toate țările din lume. ESA 1995 se aplică statelor membre ale UE și este pe deplin în concordanță cu SNA 1993, deși există diferențe minore.

Mii și mii de entități (unități instituționale) care desfășoară activități productive (astfel cum se definește în SNA 1993 și ESA 1995) din fiecare țară sunt grupate în cinci *sectoare instituționale* care se exclud reciproc și care alcătuiesc fiecare economie națională: 1) societăți nefinanciare (S11); 2) societăți financiare (S12); 3) administrația publică (S13); 4) gospodării (ca antreprenori sau consumatori) (S14); 5) instituții nonprofit care servesc gospodăriile (S15).

Ceea ce înseamnă că, în loc ca întreprinderile și organizațiile care fac parte din conceptul de economie socială să fie recunoscute ca un sector instituțional diferit în sistemele de conturi naționale, cooperativele, societățile mutuale, asociațiile și fundațiile sunt dispersate în aceste cinci sectoare instituționale, ceea ce face dificilă analizarea acestora ca un singur grup.

Recent, Comisia Europeană a elaborat un *Manual de creare a conturilor-satelit pentru întreprinderile din economia socială (cooperative și societăți mutuale)*, care va permite obținerea unor date consecvente, exacte și fiabile cu privire la o componentă foarte semnificativă a economiei sociale: cooperativele, societățile mutuale și alte întreprinderi similare. Pe baza manualului, la inițiativa DG Întreprinderi și Industrie a Comisiei Europene, în 2011 au fost deja întocmite conturi-satelit pentru cooperative și societăți mutuale în Spania, Belgia, Serbia și Macedonia. Recent, aceeași direcție generală a sprijinit o inițiativă privind întocmirea de statistici fiabile pentru întreprinderile sociale.

Astfel cum se menționează în manualul privind conturile-satelit ale întreprinderilor din economia socială, metodele utilizate de actualele sisteme de conturi naționale, încetățenite la mijlocul secolului 20, au dus la elaborarea unor instrumente de colectare a agregatelor economice naționale majore în contextul unei economii mixte, cu un sector privat capitalist puternic și un sector public complementar și, deseori, intervenționist. În mod logic, într-un sistem de conturi naționale care gravitează în jurul unei realități instituționale bipolare, rămâne prea puțin loc pentru un al treilea pol, care nu este nici public, nici capitalist, acesta din urmă putând fi practic identificat cu întregul sector privat. Acest factor important explică invizibilitatea instituțională a economiei sociale în societățile actuale și, lucru

recunoscut și în manual, este în dezacord cu importanța crescândă a organizațiilor care fac parte din economia socială.

3.2 O definiție a economiei sociale adaptată la sistemele de conturi naționale

Un alt motiv al invizibilității instituționale a economiei sociale menționate mai sus este lipsa unei definiții clare și riguroase a conceptului și a domeniului de aplicare a economiei sociale care ar putea fi utilizat în mod util de sistemele de conturi naționale. Este necesar ca o astfel de definiție să nu țină cont de criteriile juridice și administrative și să se axeze pe analiza conduitei actorilor din economia socială și pe identificarea similitudinilor și a diferențelor dintre ei și dintre ei și alți agenți economici. În același timp, este necesar ca ea să combine principiile tradiționale și valorile caracteristice ale economiei sociale cu metodologia sistemelor de conturi naționale în vigoare pentru a crea un concept unic care să constituie o definiție operativă și să se bucure de un larg consens politic și științific și care să permită ca agregatele majore ale entităților din cadrul economiei sociale să fie cuantificate și făcute vizibile sub o formă omogenă și standardizată la nivel internațional.

În consecință, definiția de lucru a economiei sociale, propusă în raport, este următoarea:

Setul de întreprinderi private organizate formal, cu autonomie decizională și libertate de asociere, create pentru a întâmpina nevoile membrilor prin intermediul pieței, prin producerea de bunuri și furnizarea de servicii, asigurări și finanțare, în care procesul decizional și orice distribuire a profiturilor sau a excedentelor între membri nu sunt direct legate de aportul de capital sau de cotizațiile plătite de membri, fiecare dintre aceștia dispunând de un vot, sau se desfășoară, în orice situație, prin intermediul unor procese decizionale democratice și participative. Economia socială include și organizațiile private organizate formal, cu autonomie decizională și libertate de asociere, care prestează servicii necomerciale pentru gospodării și ale căror excedente, dacă există, nu pot fi însușite de agenții economici care le creează, controlează sau finanțează.

Această definiție este absolut consecventă cu delimitarea conceptuală a economiei sociale reflectată în *Carta principiilor de economie socială* (a se vedea secțiunea 2.3 din prezentul raport). Din perspectiva conturilor naționale, aceasta cuprinde două subsectoare majore ale economiei sociale: a) subsectorul comercial sau de afaceri și b) subsectorul necomercial. Această clasificare este foarte utilă pentru elaborarea de statistici fiabile și analiza activităților economice în conformitate cu sistemele de conturi naționale în vigoare. Cu toate acestea, din punct de vedere socioeconomic, există, în mod evident, o permeabilitate între cele două subsectoare și legături strânse între sectorul comercial și cel necomercial în economia socială, ca rezultat al unei caracteristici comune tuturor organizațiilor economiei sociale; acestea sunt *organizații ale celor care desfășoară o activitate al cărei scop principal este satisfacerea nevoilor persoanelor, și nu remunerarea investitorilor capitaliști*.

În conformitate cu definiția de mai sus, *caracteristicile comune* ale acestor două subsectoare ale economiei sociale sunt următoarele:

- 1) sunt private, cu alte cuvinte, nu fac parte din sau nu sunt controlate de sectorul public;
- 2) au o formă de organizare, adică au, în general, personalitate juridică;
- 3) au autonomie decizională, ceea ce înseamnă că au deplina capacitate de a-și alege și revoca organele de conducere, precum și de a-și controla și organiza toate activitățile;
- 4) se bucură de libertate de asociere, cu alte cuvinte, asocierea la acestea nu este obligatorie;

5) orice distribuire a profiturilor sau excedentelor între membrii utilizatori, în cazul în care are loc, nu este proporțională cu aportul de capital sau cu cotizațiile plătite de membri, ci cu activitățile sau tranzacțiile acestora în cadrul organizației;

6) desfășoară o activitate economică în sine, pentru a satisface nevoile unor persoane, gospodării sau familii. Din acest motiv, organizațiile economiei sociale sunt considerate *organizații ale oamenilor, nu ale capitalului*. Acestea lucrează cu capitalul și alte resurse decât cele monetare, dar *nu în favoarea capitalului*;

7) sunt organizații democratice. Cu excepția unor organizații voluntare care prestează servicii necomerciale gospodăriilor, organizațiile de nivel primar sau de prim rang din economia socială aplică principiul „o persoană, un vot” în procesele lor decizionale, indiferent de aportul de capital sau cotizațiile plătite de membri. În orice situație, ele desfășoară mereu procese decizionale democratice și participative. Organizațiile de la alte niveluri sunt, de asemenea, organizate democratic. Membrii dețin controlul majoritar sau exclusiv în procesul decizional al organizației.

O caracteristică foarte importantă a organizațiilor economiei sociale, profund înrădăcinată în istoria lor, este caracterul democratic. Într-adevăr, în manualul sus-menționat privind conturile-satelit ale întreprinderilor din economia socială care sunt producători comerciali (încadrate în sectoarele instituționale S.11 și S.12 din conturile naționale), criteriul democratic este o condiție prealabilă pentru ca o întreprindere să fie considerată că face parte din economia socială, deoarece *utilitatea socială* a acestor întreprinderi nu se bazează de obicei pe activitatea lor economică, care este un instrument pentru o finalitate nonprofit, ci pe scopul și pe valorile democratice și participative pe care le aduc în administrarea întreprinderii.

Cu toate acestea, definiția funcțională a economiei sociale aplicată în prezentul raport acceptă, de asemenea, includerea organizațiilor nonprofit voluntare care sunt *prestatoare de servicii necomerciale pentru gospodării*, chiar dacă acestea nu au o structură democratică, deoarece această abordare permite organizațiilor proeminente *de acțiune socială din sectorul terțiar* care produc *bunuri sociale sau de interes social*, de o utilitate socială indiscutabilă, să fie incluse în economia socială.

3.3 Subsectorul comercial sau de afaceri al economiei sociale

Subsectorul comercial al economiei sociale este format, în esență, din cooperative și societăți mutuale, grupuri de afaceri controlate de cooperative, societăți mutuale și alte organizații ale economiei sociale, alte întreprinderi similare și anumite instituții nonprofit care servesc întreprinderi din economia socială.

În plus față de caracteristicile comune tuturor entităților din economia socială, definiția funcțională de la secțiunea 3.2 de mai sus și cea din manualul Comisiei Europene subliniază trei caracteristici esențiale ale întreprinderilor din economia socială:

a) *Ele sunt create pentru a întâmpina nevoile membrilor prin aplicarea principiului autoajutorării, adică sunt întreprinderi în care membrii și utilizatorii activității în chestiune sunt de obicei unii și aceeași.*

Manualul Comisiei Europene oferă o explicație detaliată a domeniului de aplicare și a limitărilor acestei caracteristici. Obiectivul central al acestor întreprinderi este de a întâmpina și de a soluționa nevoile membrilor lor, care sunt, în esență, persoane fizice sau familii.

În cadrul cooperativelor și al societăților mutuale, membrii și utilizatorii activității în chestiune sunt de obicei (dar nu întotdeauna) unii și aceiași. Principiul autoajutorării este un principiu tradițional al

mișcării cooperatiste și mutualiste. Obiectivul principal al acestor întreprinderi este de a desfășura o activitate cooperativizată sau mutualistă pentru a întâmpina nevoile membrilor lor specifici (membri cooperatiști și mutualiști) care sunt în principal persoane fizice, gospodării sau familii.

Activitatea cooperativizată sau mutualistă este cea care determină relația dintre membrul utilizator și întreprinderea economiei sociale. Într-o cooperativă de muncă, activitatea cooperativizată este angajarea membrilor săi, într-o cooperativă de gestionare a locuințelor, aceasta este construirea de case pentru membri, într-o cooperativă agricolă este comercializarea bunurilor produse de membri; într-o societate mutuală, activitatea mutualistă este asigurarea membrilor etc.

În mod firesc, pentru a desfășura o activitate cooperativizată sau mutualistă care să servească membrilor, este necesar să se realizeze o activitate instrumentală cu alte părți de pe piață care nu sunt membre. De exemplu, o cooperativă de muncă își vinde bunurile și serviciile pe piață (activitate instrumentală) pentru a crea sau a păstra locurile de muncă ale membrilor săi (activitate cooperativizată).

În cazul societăților mutuale, există o legătură indisolubilă și inseparabilă între calitatea de mutualist (membru) și cea de titular al unei polițe (destinatarul activității societății mutuale).

În cazul cooperativelor, relația dintre membri și utilizatori este obișnuită, dar nu întotdeauna indispensabilă. Unele categorii de „membri auxiliari” pot contribui la întreprindere, fără a fi utilizatori ai activității cooperativizate. Exemplele includ investitorii de capital sau foștii membri utilizatori care nu mai sunt utilizatori din motive logice și justificate (printre altele, pensionarea); unele organisme publice pot chiar să fie membri contribuabili ai întreprinderii. Numai dacă rămân valabile caracteristicile întreprinderilor din economia socială stabilite în definiția funcțională, inclusiv controlul democratic exercitat de membrii utilizatori, întreprinderile care dețin celelalte categorii de membri contribuabili care nu sunt utilizatori vor face parte din subsectorul de afaceri al economiei sociale.

De asemenea, pot exista alte întreprinderi ale economiei sociale, ca în cazul întreprinderilor sociale, în care unii membri pot să își împărtășească obiectivele fără a fi membri permanenți, în sensul strict, deși încă există o asociație tranzitorie. Aceasta poate include chiar anumite activități de voluntariat. Cu toate acestea, ceea ce este specific și relevant este faptul că în aceste întreprinderi există întotdeauna o relație reciprocă, o legătură stabilă între întreprindere și cei care participă la activitățile sale cu o anumită continuitate, partajând riscurile sale și oferind un anumit beneficiu în ceea ce privește asocierea.

Beneficiarii activităților desfășurate de întreprinderile economiei sociale joacă, de asemenea, un rol important în aceste întreprinderi, care constituie inițiative de solidaritate reciprocă întreprinse de grupuri de cetățeni pentru a-și rezolva nevoile prin intermediul pieței.

Acest lucru nu împiedică societățile economiei sociale să întreprindă activități bazate pe solidaritate în medii sociale mai extinse, dincolo de baza lor de membri. În cazul cooperativelor, prin regulile lor tradiționale de funcționare au devenit pionieri ai aplicării principiului de responsabilitate socială a întreprinderilor, deoarece aceste reguli stimulează și promovează mecanismele de solidaritate (principiul educației și al acțiunii sociale, principiul „participării deschise”, crearea de rezerve care nu pot fi împărțite între membri etc.). Totuși, toate acestea nu modifică baza mutuală a întreprinderilor economiei sociale, care concurează pe piață, se autofinanțează în mare măsură prin intermediul pieței și desfășoară activități comerciale care implică riscuri și de ale căror rezultate depinde, în cadrul analizei finale, prestarea de servicii pentru membrii lor.

- b) *Întreprinderile economiei sociale sunt producători comerciali, ceea ce înseamnă că producția lor este în principal destinată vânzării pe piață la prețuri semnificative din punct de vedere*

economic. ESA 95 consideră cooperativele, societățile mutuale, societățile holding, alte întreprinderi similare și instituțiile nonprofit care le servesc în calitate de producători comerciali.

- c) *Deși ele pot să distribuie profiturile sau excedentele între membrii utilizatori, distribuirea nu este proporțională cu aportul de capital sau cu cotizațiile plătite de membri, ci cu tranzacțiile membrilor în cadrul organizației.*

Faptul că ele pot să distribuie profiturile sau excedentele membrilor lor nu înseamnă că procedează întotdeauna astfel. Sunt numeroase cazurile în care cooperativele și societățile mutuale fac o regulă sau un obicei din a nu distribui excedentele membrilor lor. În această privință nu se vrea decât sublinierea ideii că principiul de a nu distribui excedentele membrilor nu este o trăsătură esențială a întreprinderilor economiei sociale.

Deși organizarea democratică este o trăsătură comună tuturor organizațiilor din economia socială, anumite organizații voluntare nonprofit care prestează servicii necomerciale pentru familii pot face parte din economia socială chiar dacă nu au o structură democratică, astfel cum se va prezenta în continuare.

Cu toate acestea, pentru ca o întreprindere să fie considerată parte a economiei sociale, criteriul democratic este o condiție prealabilă. Astfel cum se menționează în manualul Comisiei Europene, întreprinderile din economia socială sunt caracterizate printr-un proces decizional democratic realizat de membrii săi, fără ca aportul de capital social să determine controlul asupra procesului decizional. În numeroase cooperative și societăți mutuale, principiul „o persoană, un vot” poate fi adesea modificat, pentru a permite o anumită ponderare a voturilor cu scopul de a reflecta participarea fiecărui membru la activitate. De asemenea, se poate întâmpla ca unele grupuri de afaceri înființate de diferite întreprinderi ale economiei sociale să repartizeze voturile nu doar pentru a reflecta nivelurile diferite ale activității membrilor din cadrul grupului, ci și pentru a confirma diferențele dintre ei în ceea ce privește numărul membrilor obișnuiți. Alte grupuri de afaceri pot fi înființate și controlate de organizații ale economiei sociale cu scopul de a-și îmbunătăți realizarea obiectivelor în beneficiul membrilor lor, organizația-mamă controlând procesele decizionale. Și aceste grupuri fac parte din economia socială.

În unele țări, anumite întreprinderi ale economiei sociale înființate de lucrători pentru a crea sau a menține locurile lor de muncă iau forma unor societăți anonime sau pe acțiuni. Și acestea pot fi considerate organizații democratice, dotate cu procese decizionale democratice, numai dacă majoritatea capitalului lor social este deținut de partenerii de activitate și este împărțit în mod egal între ei.

Au fost înființate alte întreprinderi ale economiei sociale care, de asemenea, iau o altă formă decât cea de cooperativă pentru a desfășura activități în beneficiul unor grupuri care sunt vulnerabile, excluse sau riscă să fie supuse excluziunii sociale. Ele includ o gamă vastă de întreprinderi sociale care aplică procese participative și democratice.

3.4 Subsectorul necomercial al economiei sociale

Marea majoritate a acestui subsector este compusă din asociații și fundații, deși pot fi întâlnite și organizații cu alte forme legale de organizare. Acest subsector este format din toate organizațiile economiei sociale, care, conform criteriilor care guvernează conturile naționale sunt producători necomerciali, adică furnizează majoritatea producției lor gratuit sau la prețuri nesemnificative din punct de vedere economic.

Astfel cum se menționează la secțiunea 3.2 de mai sus, ele sunt *entități private organizate formal, cu autonomie decizională și libertate de asociere, care prestează servicii necomerciale pentru familii și ale căror excedente, dacă există, nu pot fi însușite de agenții economici care le creează, controlează sau finanțează*. Altfel spus, sunt organizații nonprofit în sensul strict al termenului, deoarece aplică principiul nedistribuirii profiturilor sau excedentelor (condiția de nedistribuire) și, ca în toate entitățile economiei sociale, beneficiari reali ai serviciilor pe care le produc sunt persoanele fizice.

Conturile naționale includ un sector instituțional specific, S.15, denumit „instituțiile nonprofit care servesc gospodăriile” (NPISH), pentru a le diferenția de alte sectoare. În ESA 95 acest sector este definit ca fiind alcătuit din instituții nonprofit care sunt entități juridice separate, servesc gospodăriile și se încadrează la alți producători necomerciali privați. Principalele lor resurse, exceptându-le pe cel obținute din vânzări ocazionale, provin din contribuții voluntare în numerar sau în natură oferite de gospodării în calitatea lor de consumatori, din plăți efectuate de administrația publică și din venituri generate de proprietăți (ESA 95, 2.87).

Sectorul NPISH include o varietate de organizații, în principal asociații, care desfășoară activități necomerciale pentru membrii lor (entități cu caracter mutualist) sau pentru grupuri de cetățeni care nu sunt membri (entități de interes general). Majoritatea acestor entități funcționează democratic și au o trăsătură caracteristică economiei sociale. Ele includ organizații de caritate, de asistență și de ajutor, sindicate, societăți profesionale sau academice, asociații ale consumatorilor, partide politice, biserici sau societăți religioase și cluburi sociale, culturale, recreative și sportive.

Astfel cum se menționează la secțiunea 3.1 de mai sus, anumite organizații nonprofit voluntare care sunt prestatoare de servicii necomerciale pentru gospodării sunt incluse în economia socială sub denumirea de *acțiune socială din sectorul terțiar*, deși nu au o structură democratică, deoarece serviciile pe care le prestează gratuit sunt *bunuri sociale sau de interes social* de o utilitate socială indiscutabilă.

Fac parte din economia socială și instituțiile NPISH care nu au personalitate juridică sau nu sunt foarte mari și pe care ESA 95 le încadrează la sectorul gospodăriilor, S.14 (ESA 95, 2.76).

În cele din urmă, pot exista și alte instituții private nonprofit (NPI), finanțate de societăți nefinanciare sau societăți financiare, care prestează gratuit servicii culturale, recreative, sociale etc. pentru persoane fizice. Deși ESA 1995 le consideră în mod convențional ca servind societăților nefinanciare sau financiare în chestiune și, prin urmare, le încadrează la sectoarele instituționale corespunzătoare (comerciale) (ESA 95, 2.23 și 2.40), numai dacă îndeplinesc cerințele prevăzute în definiție, ele fac parte din subsectorul necomercial al economiei sociale.

Instituțiile NPISH care sunt producători comerciali implicați în producția de bunuri comerciale nefinanciare și în prestarea de servicii, în intermediere financiară sau în activități auxiliare financiare sunt excluse din această categorie, deoarece sunt asociații de afaceri finanțate prin cotizații voluntare plătite de societăți nefinanciare sau financiare în schimbul serviciilor pe care le prestează.

3.5 Economia socială: pluralism și identitate comună

Economia socială s-a poziționat în societatea europeană ca un *pol de utilitate socială* între sectorul capitalist și cel public. Aceasta este, cu siguranță, compusă dintr-o mare varietate de actori. Nevoile sociale vechi și noi constituie toate sfera de acțiune a economiei sociale. Aceste nevoi pot fi satisfăcute de persoanele afectate prin intermediul unei întreprinderi care să opereze pe piață, de unde aproape toate cooperativele și societățile mutuale își obțin majoritatea resurselor, sau prin asociații și fundații, aproape toate acestea furnizând servicii necomerciale persoanelor fizice,

gospodăriilor sau familiilor și obținându-și, de obicei, majoritatea resurselor din donații, cotizații, subvenții etc.

Nu se poate trece cu vederea faptul că diversitatea resurselor organizațiilor și a agenților din cadrul economiei sociale duce la diferențe în dinamica comportamentului și a relațiilor lor cu mediul din care fac parte. De exemplu, voluntarii se găsesc în principal în organizațiile subsectorului necomercial (mai ales asociații și fundații), în timp ce subsectorul comercial din cadrul economiei sociale (cooperative, societăți mutuale și întreprinderi similare) practic nu are voluntari, cu excepția întreprinderilor sociale, care reprezintă un exemplu evident de hibrid comercial-necomercial, cu o mare diversitate de resurse (venituri obținute din piață, din subvenții publice și din muncă voluntară) și de agenți din cadrul organizației (membri, salariați, voluntari, întreprinderi și organisme publice).

Această economie socială plurală, care își afirmă și își consolidează locul într-o societate plurală, nu este un amalgam fără identitate sau valoare analitică. Dimpotrivă, nucleul identității comune a economiei sociale este întărit de un grup larg și divers de entități microeconomice libere și voluntare, create de societatea civilă pentru a satisface și a răspunde nevoilor persoanelor fizice, gospodăriilor și familiilor, și nu de a remunera sau a servi drept paravan investitorilor sau întreprinderilor capitaliste, cu alte cuvinte, create de organizații nonprofit. În ultimii 200 de ani, acest spectru divers (comercial și necomercial, interes reciproc sau interes general) a dat contur sectorului terțiar, identificat aici prin abordarea economiei sociale.

CAPITOLUL 4

PRINCIPALELE ABORDĂRI TEORETICE REFERITOARE LA ECONOMIA SOCIALĂ

- 4.1. Sectorul terțiar ca punct de confluență
- 4.2. Abordarea organizațiilor nonprofit
- 4.3. Abordarea economiei solidare
- 4.4. Abordarea întreprinderilor sociale
- 4.5. Alte abordări

4.1 Sectorul terțiar ca punct de confluență

Deși termenul de *sector terțiar* este utilizat mai ales în lumea vorbitoare de limbă engleză pentru a descrie sectorul privat nonprofit care este alcătuit în mare măsură din asociații și fundații, termenul de *sector terțiar* este utilizat și în Europa continentală și în alte părți ale lumii ca sinonim al economiei sociale, astfel cum se descrie în următorul capitol.

În Statele Unite, Levitt a fost printre primii care a folosit termenul de *sector terțiar*, identificându-l cu sectorul nonprofit. În Europa, același termen a început să fie utilizat câțiva ani mai târziu pentru a descrie un sector aflat între sectorul public și sectorul capitalist, fiind mult mai aproape de conceptul de economie socială.

Sectorul terțiar a devenit un punct de confluență pentru diferite concepte, în special *sectorul nonprofit* și *economia socială*, care, deși descriu domenii care se suprapun în multe privințe, nu coincid perfect. Mai mult, abordările teoretice elaborate pe baza acestor concepte atribuie diferite funcții sectorului terțiar în economia actuală.

4.2 Abordarea organizațiilor nonprofit

4.2.1 Conceptul de organizație nonprofit

Principala abordare teoretică a sectorului terțiar, în afară de abordarea economiei sociale, este de origine anglo-saxonă, astfel cum este menționat mai sus; literatura privind sectorul nonprofit sau organizațiile nonprofit a apărut cu 30 de ani în urmă în Statele Unite. În esență, această abordare se referă numai la organizații private având înscrise în statut interdicții cu privire la distribuirea excedentelor între cei care le-au înființat sau care le controlează ori finanțează.

Originile istorice ale acestui concept sunt legate de idei filantropice și caritabile adânc înrădăcinate în secolul 19 în Marea Britanie și în țările asupra cărora își exercita influența. Renumele *organizațiilor de caritate* britanice și al *fundațiilor filantropice* din SUA a dat naștere unor termeni precum *sectorul caritabil* și *sectorul voluntariatului*, care sunt incluse în conceptul mai vast de sector nonprofit.

Conceptul modern de sector nonprofit a fost mai exact definit și diseminat pe scară largă în întreaga lume prin intermediul unui ambițios proiect internațional de cercetare care a fost inițiat la începutul anilor 1990 și condus de Universitatea Johns Hopkins (Baltimore, SUA) pentru a descoperi și a cuantifica dimensiunea și structura sectorului, pentru a analiza perspectivele sale de dezvoltare și pentru a evalua impactul său asupra societății.

Diferitele etape ale proiectului acoperă sectorul nonprofit din 36 de țări de pe cinci continente.

Proiectul examinează organizațiile care îndeplinesc cele cinci criterii-cheie din „definiția structural-operatională” a organizațiilor nonprofit. Prin urmare, ele:

- a) *sunt organizații*, adică au o structură și o prezență instituționale. Acestea sunt, de obicei, persoane juridice;
- b) *sunt private*, adică separate, din punct de vedere instituțional, de autoritățile publice, deși pot beneficia de finanțare publică și pot avea funcționari publici în organismele de conducere;
- c) *sunt autonome*, adică au capacitatea de a-și controla propriile activități și libertatea de a-și alege și revoca organele de conducere;
- d) *nu își distribuie profitul*, ceea ce înseamnă că organizațiile nonprofit pot obține profituri, dar acestea trebuie reinvestite în misiunea lor principală și nu redistribuite proprietarilor, membrilor, fondatorilor sau organismelor de conducere ale organizației;
- e) *asocierea la acestea este voluntară*, ceea ce înseamnă două lucruri: în primul rând, calitatea de membru nu este obligatorie sau impusă prin lege și, în al doilea rând, acestea trebuie să aibă voluntari care să participe la activitățile organizației sau la gestionarea lor.

4.2.2 Abordarea organizațiilor nonprofit în SNA 1993

Organizația Națiunilor Unite a publicat un *Manual privind instituțiile nonprofit în sistemul conturilor naționale* (Manualul NPI). Manualul identifică instituțiile nonprofit pe baza unei definiții a sectorului nonprofit extrasă din abordarea organizațiilor nonprofit a lui Salamon și Anheier, astfel cum se descrie în paragraful anterior. Pe această bază, Manualul NPI identifică un set vast și eterogen de organizații nonprofit care ar putea aparține oricăruia dintre cele cinci sectoare instituționale care alcătuiesc sistemul de conturi naționale, inclusiv „administrația publică” (S.13). Există instituții nonprofit în sectorul „societăților nefinanciare” (S.11), în sectorul „societăților financiare” (S.12) și în sectorul „gospodăriilor” (S.14). În sfârșit, „instituțiile nonprofit care servesc gospodăriile” sau NPISH (S.15) au propriul sector instituțional separat în cadrul sistemului de conturi naționale. Aceste organizații au o mare varietate de forme juridice, deși în majoritate ele sunt asociații și fundații și sunt create pentru diferite scopuri: pentru a presta servicii persoanelor sau întreprinderilor care le controlează sau le finanțează, pentru a desfășura activități caritabile sau filantropice în beneficiul persoanelor defavorizate, pentru a presta servicii comerciale nonprofit precum activități în domeniul sănătății, al educației, activități recreative etc., pentru a apăra interesele grupurilor de presiune sau programele politice ale cetățenilor care împărtășesc aceleași opinii etc.

Cu toate acestea, Manualul NPI consideră că grupurile majore precum cooperativele, societățile mutuale, întreprinderile sociale și alte întreprinderi nu se încadrează în sectorul nonprofit.

Astfel cum se va demonstra în continuare, nu toate instituțiile nonprofit pe care Manualul NPI le consideră că se încadrează în domeniul său de aplicare fac parte din conceptul de economie socială.

4.3 Abordarea economiei solidare

Conceptul de *economie solidară* s-a dezvoltat în Franța și în anumite țări din America Latină în ultimul sfert al secolului 20, fiind legat în mare măsură de importanța crescândă a sectorului terțiar în cadrul organizațiilor care produc și distribuie unele bunuri cunoscute sub denumirea de *bunuri sociale sau de interes social*. Bunurile de interes social sunt cele pentru care există un larg consens social și politic

potrivit căruia ele sunt esențiale pentru o viață decentă și, prin urmare, trebuie puse la dispoziția întregii populații, indiferent de venituri sau de puterea de cumpărare. În consecință, se consideră că administrația publică ar trebui să asigure producția și distribuția acestor bunuri, fie asigurându-se că ele sunt oferite gratuit, fie oferind subvenții pentru ca ele să poată fi obținute la prețuri mult sub cele ale pieței.

În perioada de apogeu și de consolidare a statului social, folosirea universală a celor mai importante dintre bunurile de interes social, precum serviciile medicale și educația, era garantată de autoritățile publice ale celor mai dezvoltate țări din Europa. Cu toate acestea, în ultimele decenii au apărut *noi nevoie sociale* care sunt abordate fie de sectorul public, fie de sectorul capitalist tradițional și care afectează numeroase grupuri care sunt supuse riscului de excluziune socială. Aceste probleme sunt legate de condițiile de viață ale persoanelor în vârstă, de șomajul masiv de lungă durată, de imigranți, de minoritățile etnice, de persoanele cu handicap, de reintegrarea foștilor condamnați, a femeilor abuzate, a persoanelor cu boli cronice etc.

În aceste domenii, unele organizații care în mod normal fac parte din economia socială (cooperative și, mai ales, asociații) s-au extins în mod considerabil. Acest sector reunește în mod simultan un set de noi organizații și de noi domenii de acțiune. În comparație cu agenții tradiționali din economia socială, el are trei caracteristici distincte: a) cerințele sociale pe care încearcă să le rezolve, b) actorii din spatele acestor inițiative și c) dorința explicită de schimbare socială.

Pe baza acestor trei aspecte, conceptul de *conomie socială* s-a dezvoltat în Franța începând din anii 1980 încoace. El corespunde unei economii în care piața este un element constitutiv, posibil cel mai important, dar nu unicul. Economia gravitează în jurul a trei poli: piața, statul și reciprocitatea. Acești trei poli corespund principiilor pieței, redistribuției și reciprocității. Acesta din urmă corespunde unui schimb nemonetar în domeniul sociabilității primare, identificate înainte de toate cu asociaționismul.

Pe scurt, economia are un caracter plural și nu poate fi redusă strict la condiții comerciale și monetare. Abordarea economiei sociale reprezintă o încercare fără precedent de îmbinare a celor trei poli ai sistemului, astfel că inițiativele specifice din cadrul economiei sociale constituie forme hibride între economia de piață, o economie necomercială și una nemonetară. Ele nu corespund stereotipului comercial de economie ortodoxă, iar resursele lor provin, de asemenea, din surse diverse: comerciale (vânzări de bunuri și servicii), necomerciale (subvenții publice și donații) și nemonetare (voluntari).

Pe lângă acest concept de economie socială, care își are epicentrul în Franța, o altă perspectivă asupra economiei sociale, care are o anumită importanță în unele țări din America Latină, o consideră ca fiind o forță pentru schimbarea socială, ca fiind inițiatorul unui proiect pentru o societate alternativă la globalizarea neoliberală. Spre deosebire de abordarea europeană, care consideră economia socială ca fiind compatibilă cu piața și statul, perspectiva latino-americană se axează pe dezvoltarea acestui concept ca o alternativă mondială la capitalism.

4.4 Abordarea întreprinderilor sociale

Un corpus considerabil de lucrări privind întreprinderile sociale a apărut în ultimii ani, deși nu se poate spune ca are o abordare unificată. Cu toate acestea, se pot distinge două abordări importante ale antreprenoriatului social: abordarea anglo-americană și cea continental europeană.

Abordarea anglo-americană include diverse curente care definesc sfera întreprinderilor sociale în mod diferit, variind de la cele care consideră întreprinderile sociale ca fiind întreprinderile comerciale omoloage organizațiilor nonprofit private care au un scop social până la cele a căror definiție a întreprinderilor sociale se axează exclusiv pe inovarea socială și pe satisfacerea nevoilor sociale, indiferent de tipul de proprietate asupra întreprinderii (capital public, capital privat sau ceea ce este definit de termenul „economie socială” în Europa).

În tradiția continental europeană, principala abordare a întreprinderilor sociale este rezumată în studiile și propunerile rețelei EMES, care consideră aceste întreprinderi ca fiind rezultatul antreprenoriatului colectiv din sfera economiei sociale, astfel cum se definește prin intermediul a trei unități de indicatori (în ceea ce privește dimensiunea economică, cea socială și cea a structurii de guvernare). În *Inițiativa pentru antreprenoriatul social* menționată mai sus, Comisia Europeană definește, de asemenea, întreprinderile sociale ca fiind un subset al economiei sociale (*operatorii din economia socială*).

4.5 Alte abordări

În ceea ce privește abordarea descrisă în paragraful anterior, alte evoluții teoretice propun direct înlocuirea economiilor de piață în care mijloacele de producție se află sub proprietate privată cu alte modalități de organizare a sistemului de producție. Ele includ a) *economia alternativă*, care își are originile în mișcările antiinstituționale care au avut loc în Franța în mai 1968, și b) *economia populară*, promovată în diverse țări din America Latină începând cu 1980, având caracteristici foarte similare cu versiunea latino-americană a economiei sociale, în așa măsură încât este cunoscută și sub denumirea de *economie socială populară*. Economia populară exclude orice formă de relație angajator-angajat și consideră munca principalul factor de producție.

CAPITOLUL 5

ANALIZĂ COMPARATIVĂ A DEFINIȚILOR PREDOMINANTE PRIVIND CONCEPTUL DE ECONOMIE SOCIALĂ DIN FIECARE STAT MEMBRU AL UNIUNII EUROPENE, STAT ADERENT ȘI STAT CANDIDAT

5.1. Conceptele predominante din fiecare stat

5.2. Actorii economiei sociale din statele membre ale UE

5.1 Conceptele predominante din fiecare stat

Fenomenul social și economic la care se face referire sub denumirea de „economie socială” în prezenta lucrare este larg răspândit și în evidentă expansiune în întreaga Uniune Europeană. Cu toate acestea, atât termenul, cât și conceptul științific aferent, prezintă o oarecare ambiguitate în diferitele state membre ale UE și, în unele cazuri, chiar în același stat, în care coexistă, de obicei, mai mulți termeni și concepte similare. Această secțiune are ca scop să clarifice diversitatea de concepte și termeni care există în Europa și fac referire la acest fenomen.

O parte din acest studiu a fost destinată, în primul rând, evaluării nivelului de recunoaștere a economiei sociale în trei domenii importante, și anume administrația publică, mediul științific și universitar și sectorul economiei sociale în sine din fiecare țară și, în al doilea rând, identificării și evaluării altor concepte similare. Prezenta lucrare a fost realizată în conformitate cu metodologia utilizată în primul capitol din studiul *Întreprinderile și organizațiile din sectorul terțiar. O provocare strategică pentru ocuparea forței de muncă* (Vivet și Thiry în cadrul CIRIEC, 2000), care asimilează sectorul terțiar economiei sociale.

Colectarea de informații primare s-a bazat pe un chestionar semideschis adresat corespondenților (a se vedea apendicele), care sunt toți martori privilegiați, cu o cunoaștere aprofundată a conceptului de economie socială și a altor concepte similare, precum și a realității existente în acest sector în țările lor. Chestionarul include întrebări cu răspuns semiînchis privind economia socială și concepte similare din diferite state membre ale UE. Corespondenții sunt academicieni, profesioniști din cadrul structurilor federative și reprezentative ale sectorului din respectivele țări și funcționari la nivel înalt din cadrul administrațiilor publice naționale care au prerogative în domeniul economiei sociale. Gradul de recunoaștere a fost împărțit în trei niveluri relative în diferite țări: (*) nivel redus de acceptare sau refuzul de a accepta acest concept; (**) nivel mediu de acceptare și (***) nivel ridicat de acceptare, care denotă o recunoaștere instituționalizată a conceptului în țara în cauză.

Rezultatele sunt prezentate în tabelele 5.1. și 5.2. Ele au legătură în mod corespunzător cu nivelul de recunoaștere a conceptului (și a termenului) de economie socială; cu nivelul de recunoaștere a conceptelor conexe de „întreprindere socială”, „sector nonprofit ” și „sector terțiar” și, în final, cu nivelul de recunoaștere a altor concepte.

Tabelul 5.1. Gradul de acceptare la nivel național a conceptului de „economie socială”

	De către autoritățile publice	De către întreprinderile din cadrul economiei sociale	De către mediul universitar/științific
Austria	*	**	**
Belgia	**	***	**
Bulgaria	**	**	**
Cipru	**	**	**

Republica Cehă	*	**	**
Danemarca	**	**	**
Estonia	**	*	*
Finlanda	**	**	**
Franța	**	***	**
Germania	*	**	**
Grecia	**	**	***
Ungaria	*	**	*
Irlanda	**	***	**
Italia	**	**	**
Letonia	*	**	**
Lituania	**	*	*
Luxemburg	**	**	**
Malta	**	*	**
Țările de Jos	*	*	*
Polonia	**	**	**
Portugalia	***	***	**
România	*	*	*
Slovacia	*	*	*
Slovenia	*	**	**
Spania	***	***	***
Suedia	**	**	*
Regatul Unit	*	**	**
State aderente și candidate			
Croația	*	*	*
Islanda	**	**	**

Notă: Întrebarea formulată în chestionar: Ne-ați putea indica dacă este recunoscut conceptul de economie socială în țara dumneavoastră?

Chiar presupunând că ideile și condițiile de la nivel național asociate cu termenul de economie socială diferă în mod semnificativ și nu sunt comparabile, datele obținute prin activitatea de teren fac posibilă împărțirea țărilor în trei grupuri în funcție de nivelul lor de recunoaștere a conceptului de economie socială (a se vedea tabelul 5.1.):

- *Țări cu nivelul cel mai ridicat de acceptare a conceptului de economie socială:* în Spania, Franța, Portugalia, Belgia, Irlanda și Grecia, conceptul de economie socială are nivelul cel mai ridicat de acceptare de către autoritățile publice și în mediul universitar și științific, precum și în sectorul economiei sociale în sine. Primele două țări enumerate ies în evidență: Franța este țara de origine a acestui concept, iar Spania a aprobat prima lege națională la nivel european privind economia socială în 2011.

- *Țări cu un nivel mediu de acceptare a conceptului de economie socială:* sunt incluse Italia, Cipru, Danemarca, Finlanda, Luxemburg, Suedia, Letonia, Malta, Polonia, Regatul Unit, Bulgaria și Islanda. În aceste țări, conceptul de economie socială coexistă cu alte concepte, precum sectorul nonprofit, sectorul voluntariatului și sectorul întreprinderilor sociale. În Regatul Unit, nivelul scăzut de sensibilizare față de conceptul de economie socială contrastează cu politica guvernului de sprijinire a întreprinderilor sociale.

- *Țări cu nivel scăzut de acceptare sau neacceptare a conceptului de economie socială:* conceptul de economie socială este puțin cunoscut, se află într-un stadiu incipient sau nu este cunoscut în următoarele țări: Austria, Republica Cehă, Estonia, Germania, Ungaria, Lituania, Țările de Jos,

Slovacia, România, Croația și Slovenia, grupă care cuprinde în principal țări germanice și țări care au făcut parte din ultimul val de extindere a UE. Conceptele înrudite precum sectorul nonprofit, sectorul voluntariatului și sectorul organizațiilor neguvernamentale se bucură de un nivel relativ mai ridicat de recunoaștere.

În restul tabelelor, informațiile privind fiecare țară sunt prezentate în funcție de două obiective: în primul rând, diferențierea realității din cele 12 noi state membre ale UE și din cele două state candidate, un obiectiv central al acestei lucrări; în al doilea rând, diferențierea realității din cele 15 state membre mai vechi.

Tabelul 5.2. Gradul de acceptare la nivel național a altor concepte recunoscute conexe „economiei sociale”

	Întreprinderile sociale	Sectorul nonprofit	Sectorul terțiar
Austria	**	***	*
Belgia	**	**	*
Bulgaria	**	**	**
Cipru	**	**	**
Republica Cehă	*	***	**
Danemarca	**	***	***
Estonia	*	**	**
Finlanda	***	**	***
Franța	**	**	**
Germania	**	**	***
Grecia	**	**	*
Ungaria	*	***	*
Irlanda	**	***	**
Italia	**	***	**
Letonia	*	***	**
Lituania	*	**	**
Luxemburg	*	*	*
Malta	**	**	*
Țările de Jos	***	***	*
Polonia	***	**	***
Portugalia	**	**	***
România	*	**	*
Slovacia	**	***	***
Slovenia	*	**	*
Spania	*	*	**
Suedia	***	**	*
Regatul Unit	**	**	***
Statele aderente și candidate			
Croația	*	***	**
Islanda	**	***	***

Notă: Întrebarea formulată în chestionar: Ce alte concepte conexe „economiei sociale” se bucură de recunoaștere științifică, politică sau socială în țara dumneavoastră?

În Țările de Jos, Suedia, Finlanda și Polonia, conceptul de întreprinderi sociale este larg acceptat. În Țările de Jos s-a aprobat o lege privind întreprinderile sociale în 2003. Pe lângă conceptele de economie socială, sector nonprofit, întreprinderi sociale și sector terțiar, în unele state membre ale UE coexistă alte noțiuni larg acceptate. În țări precum Regatul Unit, Danemarca, Malta și Slovenia,

conceptele de sector al voluntariatului și organizații neguvernamentale, mai apropiate de ideea de organizații nonprofit, par a se bucura de o mai largă recunoaștere științifică, socială și politică. Conceptele de economie solidară și de economie socială și solidară, specifice țărilor europene francofone (Franța, regiunea valonă a Belgiei și Luxemburg), sunt de asemenea recunoscute, în timp ce ideea de *Gemeinwirtschaft* (economie de interes general) este consacrată în țări germanice, precum Germania și Austria.

Este important să se sublinieze că în unele țări anumite componente ale termenului de economie socială în sens larg nu sunt recunoscute ca fiind părți integrante ale acestui sector; dimpotrivă, se accentuează specificul și izolarea lor. Acesta este cazul cooperativelor din țări precum Germania, Regatul Unit, Letonia și, parțial, Portugalia.

5.2 Actorii economiei sociale din statele membre ale UE

În contextul situației descrise în secțiunea anterioară a acestui capitol, care subliniază diversitatea accentuată a realităților naționale privind conceptele și nivelul de recunoaștere a economiei sociale și a conceptelor conexe, este evident că nu este ușor să se identifice componentele economiei sociale din fiecare țară. Misiunea este de a identifica formele instituționale care alcătuiesc domeniul economiei sociale sau termenul conex care are nivelul cel mai ridicat de recunoaștere în fiecare țară.

Rezultatele studiului, după consultarea experților naționali corespunzători, sunt prezentate în tabelul 5.3.

Prin intermediul unui rezumat se pot desprinde trei concluzii principale. Prima și cea de bază este că de la o țară la alta, componentele diferă considerabil, existând forme naționale autentice pe care experții le consideră ca fiind părți integrante ale economiei sociale din țările lor (a se vedea X1, X2 etc.). În unele țări, precum Italia și Spania, există idei diferite în ceea ce privește domeniul de aplicare al economiei sociale: un concept de afaceri privind economia socială potrivit căruia economia socială este alcătuită în principal din cooperative coexistă cu un concept necomercial potrivit căruia economia socială este alcătuită în mare măsură din asociații, cooperative sociale și alte organizații nonprofit.

O a doua concluzie care se poate desprinde este că noțiunea consacrată a economiei sociale, care reunește cooperative, societăți mutuale, asociații și fundații, este cea mai răspândită mai ales în grupul de țări în care conceptul de economie socială este acceptat în cea mai mare măsură, cu excepția Irlandei. În două dintre aceste țări, Franța și Spania, economia socială este recunoscută prin lege.

O a treia concluzie este aceea că există un consens general potrivit căruia cooperativele fac parte din economia socială. Aceasta reflectă opinia destul de răspândită potrivit căreia cooperativele și societățile mutuale sunt întreprinderile-prototip ale economiei sociale. Sunt considerate, de asemenea, componente asociațiile, fundațiile și întreprinderile sociale. Motivul pentru care sunt excluse societățile de întraajutorare (societățile mutuale) din domeniul economiei sociale din noile state membre ale UE poate fi nivelul scăzut de recunoaștere a însuși conceptului de economie socială, precum și absența unui statut legal al societăților mutuale în statele respective.

Tabelul 5.3. Componentele „economiei sociale”

	Cooperative	Societăți mutuale	Asociații	Fundații	Altele
Austria	X	X	X	X	X1
Belgia	X	X	X	X	X2
Bulgaria	X	X	X	X	
Cipru	X	n.a.	n.a.	n.a.	
Republica Cehă	X	-	-	-	X11

Danemarca	X	X	X	X	X3
Estonia	X	n.a.	X	X	
Finlanda	X	X	X	X	
Franța	X	X	X	X	X4
Germania	X	-	X	X	X5
Grecia	X	X	X	X	X6
Ungaria	X	-	X	X	X12
Irlanda	X	X	-	-	X7
Italia	X	X	X	X	X8
Letonia	X	X	X	X	
Lituania	X	-	-	-	X13
Luxemburg	X	X	X	X	
Malta	X	X	X	X	X14
Țările de Jos	X	X	X	X	
Polonia	X	-	X	X	X15
Portugalia	X	X	X	X	X9
România	X	X	X	X	X16
Slovacia	X	X	X	X	X17
Slovenia	X	X	X	X	
Spania	X	X	X	X	X10
Suedia	X	X	X	X	
Regatul Unit	X	X	X	X	
State aderente și candidate					
Croația	X	-	X	X	
Islanda	X	X	X	X	

Notă: Întrebarea formulată în chestionar: Care dintre următoarele forme instituționale considerați că aparțin domeniului „economiei sociale” din țara dumneavoastră sau, dacă este cazul, unui concept conex pe care îl considerați ca fiind mai larg acceptat?

Alte forme specifice ale economiei sociale din fiecare țară:

X1: Întreprinderi sociale

X2: *Sociétés à finalité sociale* (întreprinderi cu scop social)

X3: Întreprinderi sociale

X4: *Comités d'entreprise* (comitete de întreprindere), protecție socială voluntară

X5: Servicii și agenții de voluntariat; firme sociale pentru persoanele defavorizate; întreprinderi alternative ale mișcărilor feministe și de protecție a mediului; organizații de autoajutorare; centre socioculturale; societăți de integrare în câmpul muncii; sisteme locale de schimb și comerț; întreprinderi vecine și comunitare

X6: Întreprinderi populare

X7: Cooperative de credit

X8: Organizații de voluntariat; forme speciale de asociații precum asociațiile de promovare socială și asociațiile familiale; fundațiile comunitare; organizațiile neguvernamentale; IPAB: *Istituzioni di Pubblica Assistenza e*

Beneficenza (instituții de asistență publică și caritabile)

X9: *Misericórdias*; IPSS (*Instituições Particulares de Solidariedade Social*) (asociații caritabile)

X10: *Sociedades Laborales* (societăți muncitorești), *Empresas de Inserción* (întreprinderi de includere), *Centros Especiales de Empleo* (centre speciale de ocupare a forței de muncă), grupuri speciale precum ONCE, *Sociedades Agrarias de Transformación* (întreprinderi de prelucrare a produselor agricole)

X11: Asociații de beneficii comune;

X12: Întreprinderi nonprofit

X13: Cooperative de credit și întreprinderi sociale

X14: *BandClub*

X15: Centre de integrare socioeconomică

X16: Unitati Autorizate Proteiate (unități autorizate protejate)

X17: Ateliere protejate, servicii sociale

Platforme și rețele ale economiei sociale în Europa

Organizațiile sociale au o tendință firească de a forma grupuri pe baza intereselor și afinităților economice și politice comune. Unele dintre grupurile și rețelele de afaceri din cadrul economiei sociale care au fost înființate în interesul competitivității sunt adevărate societăți-gigant la nivel european. Au fost create, de asemenea, grupuri în sfera politică.

Economia socială din Europa a instituit numeroase organizații care să acționeze ca reprezentanți ai săi. Prin intermediul lor, economia socială a luat parte la procesele de elaborare și de punere în aplicare a politicilor naționale și ale UE, atunci când aceste procese au permis participarea acestui tip de interlocutor social.

În diferite țări europene, asociațiile care reprezintă întreprinderi și organizații din economia socială au fost înființate în principal dintr-o perspectivă sectorială, dând naștere unor organizații, asociații și platforme care reprezintă cooperative de credit, de muncă și cooperative agricole, printre altele, precum și societăți de asigurări mutuale, societăți și asociații de asigurări complementare și alte organizații neguvernamentale de acțiune socială.

Acest proces a avut loc, de asemenea, la nivel european, unde economia socială (fie „familiile” sale, fie ea în ansamblu) a jucat un rol istoric în diferite politici ale UE. Acest rol este evident din anul în care s-a semnat Tratatul de la Roma, când a fost înființată EUROCOOP, organizația care reprezintă cooperativele de consum din Europa, precum și în cadrul procesului de elaborare a politicii agricole comune cu asistența Confederației Generale a Cooperativelor Agricole din Uniunea Europeană (COGECA).

În prezent, organizațiile care reprezintă economia socială în Europa sunt următoarele:

1. Familia cooperativelor:

- EUROCOOP: Comunitatea Europeană a Cooperativelor de Consum
- CECODHAS: Comitetul European de Legătură pentru Locuințe Sociale — secțiunea cooperativelor
- CECOP: Confederația Europeană a Cooperativelor de Muncă, a Cooperativelor Sociale și a Întreprinderilor Participative
- COGECA: Confederația Generală a Cooperativelor Agricole
- GEBC: Grupul European al Băncilor Cooperative
- UEPS: Uniunea Europeană a Farmaciilor Sociale

Cooperatives Europe este organizația-umbrelă pentru toate aceste organisme reprezentative ale cooperativelor europene.

2. Familia societăților mutuale:

- AIM: Asociația Internațională a Societăților Mutuale
- AMICE - Asociația Societăților Mutuale de Asigurare și a Cooperativelor de Asigurare din Europa

3. Familia asociațiilor și a organizațiilor de acțiune socială:

- CEDAG: Consiliul European al Asociațiilor de Interes General
- EFC: Centrul Fundațiilor Europene
- Platforma europeană a ONG-urilor sociale

4. Platformele pentru întreprinderile sociale:

- Social Firms Europe CEFEC: Confederația firmelor sociale europene, a inițiativelor de ocupare a forței de muncă și a cooperativelor sociale

Majoritatea acestor organizații reprezentative la nivel european sunt, la rândul lor, membre ale Conferinței Permanente Europene a Cooperativelor, Societăților Mutuale, Asociațiilor și Fundațiilor, care este în prezent organismul cel mai avizat din sectorul economiei sociale europene în relația cu instituțiile europene. Această platformă a fost înființată în noiembrie 2000 sub denumirea de CEP-CMAF.

În unele țări, asociațiile reprezentative au depășit nivelul sectorial și au înființat organizații intersectoriale care au o legătură directă cu economia socială. Printre acestea se numără CEPES, Confederația întreprinderilor spaniole din economia socială și Platforma pentru economie socială din Luxemburg.

Grupările au urmat, de asemenea, alte criterii: de exemplu, în ultimii 15 ani au apărut rețelele comune de platforme care reprezintă economia socială, organismele de guvernare (precum consiliile orașenești) și/sau întreprinderile și alte organizații sociale. Acesta este cazul Rețelei euromediteraneene a economiei sociale, ESMED, alcătuită din platforme naționale pentru economia socială sau cooperative din Portugalia, Franța, Spania, Italia, Maroc și Tunisia; al Rețelei europene a orașelor și regiunilor pentru economie socială, REVES; al Rețelei europene a întreprinderilor sociale de includere, ENSIE, și al Federației Europene a Patronatelor Sociale, FEDES, toate promovând în mod activ economia socială. În schimb, CIRIEC-International este un exemplu deosebit de organizație a cărei componentă reunește organizații care reprezintă întreprinderi din sectorul public și din economia socială și cooperatistă din numeroase țări europene și cercetători specializați în acest domeniu.

CAPITOLUL 6

ECONOMIA SOCIALĂ DIN UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI DIN STATELE ADERENTE ȘI CANDIDATE EXPRIMATĂ ÎN CIFRE

Scopul acestui capitol este de a oferi o imagine de ansamblu a principalelor cifre privind economia socială din UE, pe țară și la nivel mondial, diferențiindu-se trei grupuri de organizații: cooperative și alte entități similare acceptate; societăți mutuale și entități similare și, în cele din urmă, asociații, fundații și alte entități nonprofit conexe.

Extragerea de date statistice din studii de teren și din conturi verificabile este esențială. Cu toate acestea, din cauza costurilor și a duratei, ea este în afara domeniului de aplicare al prezentului studiu și, prin urmare, trebuie să fie realizată într-o etapă ulterioară.

Informațiile statistice prezentate în prezentul studiu sunt extrase din date secundare puse la dispoziție de corespondenții noștri din fiecare țară (a se vedea anexa). Perioada de referință este 2009-2010, totuși, din motive ce țin de disponibilitatea și de calitatea raportărilor statistice, informațiile pentru unele țări sunt mai vechi decât perioada de referință, în special în cazul asociațiilor, al fundațiilor și al organizațiilor similare. Cifrele vizate au fost numărul de persoane angajate și, dacă este posibil, echivalentul normă întreagă, numărul de membri, numărul de voluntari și numărul de organizații sau întreprinderi. Din motive de comparabilitate cu datele din studiul anterior efectuat de CIRIEC pentru CESE privind situația economiei sociale în UE-25, s-a acordat o atenție specială variabilei „ocuparea forței de muncă”. Au fost realizate două tabele specifice (6.3 și 6.4) pentru a compara principalele cifre din ambele studii.

Pe parcursul prezentei lucrări, au apărut decalaje statistice grave în datele privind diverse state, în special noile state membre ale UE, dar nu numai. Decalajele au fost remediate, unde a fost posibil, pe baza informațiilor puse la dispoziție de alte studii științifice menționate în bibliografie, de ICMIF și AMICE, de studiul Cooperatives Europe privind organizațiile (2010) și de studiile realizate de alte organizații-umbrelă, precum COGECA sau EUROCOOP. Sursele sunt menționate în mod sistematic în tabelele pentru fiecare țară.

O diferență semnificativă între prezentul studiu și ultimul studiu realizat de CESE-CIRIEC este faptul că institutele naționale de statistică au lucrat foarte mult în ultimii ani pentru a furniza date credibile privind diverse grupuri din economia socială și, într-un demers important privind recunoașterea economiei sociale din Europa, studiile au fost realizate utilizând metodologia conturilor-satelit din Spania, Portugalia, Grecia, Republica Cehă și Ungaria.

Având în vedere metoda folosită, în special din cauza dificultății de a compara anumite variabile la nivel internațional, fiabilitatea îndoielnică a datelor pentru anumite țări, riscurile prezentate de contabilitatea dublă în rândul „familiilor” dintr-o singură țară, anii diferiți la care se referă și sursele diferite pentru aceeași „familie” și țară privind cele două perioade de referință (2002-2003 și 2009-2010), în acest din urmă caz legate de disponibilitatea sau nu a datelor, informațiile statistice ar trebui tratate cu prudență.

Tabelele de mai jos nu au nevoie de explicații în ceea ce privește situația economiei sociale din statele membre ale UE.

Principala concluzie care poate fi desprinsă este că economia socială din Europa este foarte importantă din punct de vedere uman și economic, oferind locuri de muncă remunerate pentru mai mult de 14,5 milioane de oameni sau aproximativ 6,5% din populația activă din UE-27. Aceste agregate subliniază faptul că economia socială este o realitate care nu poate și nu ar trebui să fie ignorată de către societate și instituțiile sale.

A doua concluzie demnă de remarcat este faptul că economia socială, cu unele excepții, este relativ mică în noile state membre ale UE în comparație cu cele 15 state membre „mai vechi”. Prin urmare, dacă se dorește dezvoltarea întregului potențial al economiei sociale în aceste state, este nevoie să se atingă cel puțin același nivel ca cel din alte state membre ale UE.

Cea de-a treia concluzie este că economia socială a crescut mai rapid decât populația în ansamblu în perioadele 2002-2003 și 2009-2010, crescând de la 6% din forța de muncă remunerată din Europa la 6,5%, și de la 11 milioane de locuri de muncă la 14,5 milioane de locuri de muncă.

Tabelul 6.1. Activitate remunerată în cooperative, societăți mutuale și asociații din UE (2009-2010)

Țara	Cooperative	Societăți mutuale	Asociații	TOTAL
Austria	61,999	1,416	170,113	233,528
Belgia	13,547	11,974	437,020	462,541
Bulgaria	41,300	n.a.	80,000	121,300
Cipru	5,067	n.a.	n.a.	5,067
Republica Cehă	58,178	5,679	96,229	160,086
Danemarca	70,757	4,072	120,657	195,486
Estonia	9,850	n.a.	28,000	37,850
Finlanda	94,100	8,500	84,600	187,200
Franța	320,822	128,710	1,869,012	2,318,544
Germania	830,258	86,497	1,541,829	2,458,584
Grecia	14,983	1,140	101,000	117,123
Ungaria	85,682	6,676	85,852	178,210
Irlanda	43,328	650	54,757	98,735
Italia	1,128,381	n.a.	1,099,629	2,228,010
Letonia	440	n.a.	n.a.	440
Lituania	8,971	n.a.	n.a.	8,971
Luxemburg	1,933	n.a.	14,181	16,114
Malta	250	n.a.	1,427	1,677
Țările de Jos	184,053	2,860	669,121	856,054
Polonia	400,000	2,800	190,000	592,800
Portugalia	51,391	5,500	194,207	251,098
România	34,373	18,999	109,982	163,354
Slovacia	26,090	2,158	16,658	44,906
Slovenia	3,428	476	3,190	7,094
Spania	646,397	8,700	588,056	1,243,153
Suedia	176,816	15,825	314,568	507,209
Regatul Unit	236,000	50,000	1,347,000	1,633,000
State aderente și candidate				
Croația	3,565	1,569	3,950	9,084
Islanda	n.a.	221	n.a.	221
TOTAL UE-15	3,874,765	325,844	8,605,750	12,806,379
Noi state membre	673,629	36,788	611,338	1,321,755
TOTAL UE-27	4,548,394	362,632	9,217,088	14,128,134

În Italia, datele pentru societățile mutuale și cooperative sunt agregate.

Tabelul 6.2. Activitatea remunerată în cadrul economiei sociale în comparație cu activitatea remunerată în total din UE (2009-2010), exprimată în mii

Țara	Ocuparea forței de muncă în cadrul economiei sociale	Totalul ocupării forței de muncă	%
Austria	233.53	4,096.30	5.70%
Belgia	462.54	4,488.70	10.30%
Bulgaria	121.3	3,052.80	3.97%
Cipru	5.07	385.1	1.32%
Republica Cehă	160.09	4,885.20	3.28%
Danemarca	195.49	2,706.10	7.22%
Estonia	37.85	570.9	6.63%
Finlanda	187.2	2,447.50	7.65%
Franța	2,318.54	25,692.30	9.02%
Germania	2,458.58	38,737.80	6.35%
Grecia	117.12	4,388.60	2.67%
Ungaria	178.21	3,781.20	4.71%
Irlanda	98.74	1,847.80	5.34%
Italia	2,228.01	22,872.30	9.74%
Letonia	0.44	940.9	0.05%
Lituania	8.97	1,343.70	0.67%
Luxemburg	16.11	220.8	7.30%
Malta	1.68	164.2	1.02%
Țările de Jos	856.05	8,370.20	10.23%
Polonia	592.8	15,960.50	3.71%
Portugalia	251.1	4,978.20	5.04%
România	163.35	9,239.40	1.77%
Slovacia	44.91	2,317.50	1.94%
Slovenia	7.09	966	0.73%
Spania	1,243.15	18,456.50	6.74%
Suedia	507.21	4,545.80	11.16%
Regatul Unit	1,633.00	28,941.50	5.64%
State aderente și candidate			
Croația	9.08	1,541.20	0.59%
Islanda	0.22	165.8	0.13%
TOTAL UE-15	12,806.37	172,790.40	7.41%
TOTAL UE-27	14,128.13	216,397.80	6.53%

* Populația activă cuprinsă între 16 și 65 de ani, Eurostat, 2010.

Tabelul 6.3. Evoluția activității remunerate din cadrul economiei sociale din Europa

Țara	Ocuparea forței de muncă din cadrul economiei sociale		Δ%
	2002-2003	2009-2010	
Austria	260,145	233,528	-10.23%
Belgia	279,611	462,541	65.42%
Bulgaria	n.a.	121,300	n.a.
Cipru	4,491	5,067	12.83%
Republica Cehă	165,221	160,086	-3.11%
Danemarca	160,764	195,486	21.60%
Estonia	23,250	37,850	62.80%
Finlanda	175,397	187,200	6.73%
Franța	1,985,150	2,318,544	16.79%
Germania	2,031,837	2,458,584	21.00%
Grecia	69,834	117,123	67.72%
Ungaria	75,669	178,210	135.51%
Irlanda	155,306	98,735	-36.43%
Italia	1,336,413	2,228,010	66.72%
Letonia	300	440	46.67%
Lituania	7,700	8,971	16.51%
Luxemburg	7,248	16,114	122.32%
Malta	238	1,677	604.62%
Țările de Jos	772,110	856,054	10.87%
Polonia	529,179	592,800	12.02%
Portugalia	210,950	251,098	19.03%
România	n.a.	163,354	n.a.
Slovacia	98,212	44,906	-54.28%
Slovenia	4,671	7,094	51.87%
Spania	872,214	1,243,153	42.53%
Suedia	205,697	507,209	146.58%
Regatul Unit	1,711,276	1,633,000	-4.57%
Statele aderente și candidate			
Croația	n.a.	9,084	n.a.
Islanda	n.a.	221	n.a.
TOTAL UE-15	10,233,952	12,806,379	25.14%
Noi state membre	908,931	1,321,755	45.42%
TOTAL UE-27	11,142,883	14,128,134	26.79%

Tabelul 6.4 Evoluția activității remunerate din cadrul economiei sociale din Europa

Țara	Locuri de muncă în perioada 2002-2003		Locuri de muncă în perioada 2009-2010		Δ%	
	Cooperative	Asociații	Cooperative	Asociații	Cooperative	Asociații
Austria	62,145	190,000	61,999	170,113	-0.23%	-10.47%
Belgia	17,047	249,700	13,547	437,020	-20.53%	75.02%
Bulgaria	n.a.	n.a.	41,300	80,000	n.a.	n.a.
Cipru	4,491	n.a.	5,067	n.a.	12.83%	n.a.
Republica Cehă	90,874	74,200	58,178	96,229	-35.98%	29.69%
Danemarca	39,107	120,657	70,757	120,657	80.93%	0.00%
Estonia	15,250	8,000	9,850	28,000	-35.41%	250.00%
Finlanda	95,000	74,992	94,100	84,600	-0.95%	12.81%
Franța	439,720	1,435,330	320,822	1,869,012	-27.04%	30.21%
Germania	466,900	1,414,937	830,258	1,541,829	77.82%	8.97%
Grecia	12,345	57,000	14,983	101,000	21.37%	77.19%
Ungaria	42,787	32,882	85,682	85,852	100.25%	161.09%
Irlanda	35,992	118,664	43,328	54,757	20.38%	-53.86%
Italia	837,024	499,389	1,128,381	1,099,629	34.81%	120.19%
Letonia	300	n.a.	440	n.a.	46.67%	n.a.
Lituania	7,700	n.a.	8,971	n.a.	16.51%	n.a.
Luxemburg	748	6,500	1,933	14,181	158.42%	118.17%
Malta	238	n.a.	250	1,427	5.04%	n.a.
Țările de Jos	110,710	661,400	184,053	669,121	66.25%	1.17%
Polonia	469,179	60,000	400,000	190,000	-14.74%	216.67%
Portugalia	51,000	159,950	51,391	194,207	0.77%	21.42%
România	n.a.	n.a.	34,373	109,982	n.a.	n.a.
Slovacia	82,012	16,200	26,090	16,658	-68.19%	2.83%
Slovenia	4,401	n.a.	3,428	3,190	-22.11%	n.a.
Spania	488,606	380,060	646,397	588,056	32.29%	54.73%
Suedia	99,500	95,197	176,816	314,568	77.70%	230.44%
Regatul Unit	190,458	1,473,000	236,000	1,347,000	23.91%	-8.55%
Stările aderente și candidate						
Croația	n.a.	n.a.	3,565	3,950	n.a.	n.a.
Islanda	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
TOTAL UE-15	2,946,302	6,936,776	3,874,765	8,605,750	31.51%	24.06%

Tabelul 6.5. Voluntarii din EU, 2011

Țara	% din populația adultă	Numărul de voluntari
Austria	37%	2,638,255
Belgia	26%	2,341,994
Bulgaria	12%	784,501
Cipru	23%	153,531
Republica Cehă	23%	2,072,862
Danemarca	43%	1,949,371
Estonia	30%	341,166
Finlanda	39%	1,740,611
Franța	24%	12,646,908
Germania	34%	24,065,072
Grecia	14%	1,355,390
Ungaria	22%	1,878,243
Irlanda	32%	1,124,535
Italia	26%	13,484,222
Letonia	22%	426,628
Lituania	24%	679,138
Luxemburg	35%	144,534
Malta	16%	55,975
Țările de Jos	57%	7,787,384
Polonia	9%	2,914,610
Portugalia	12%	1,082,532
România	14%	2,549,410
Slovacia	29%	1,332,145
Slovenia	34%	598,298
Spania	15%	5,867,518
Suedia	21%	1,636,160
Regatul Unit	23%	11,774,457
Statele aderente și candidate		
Croația	n.a.	n.a.
Islanda	n.a.	n.a.

Sursă: Eurobarometru/Parlamentul European 75.2: Munca voluntară.

CAPITOLUL 7

CADRUL JURIDIC CARE REGLEMENTEAZĂ ACTORII ECONOMIEI SOCIALE DIN STATELE MEMBRE ALE UNIUNII EUROPENE ȘI DIN STATELE CANDIDATE/ADERENTE ȘI POLITICILE PUBLICE ÎN VIGOARE, CU ACCENT PE LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ RECENTĂ PRIVIND ECONOMIA SOCIALĂ

7.1. Legislația care reglementează actorii economiei sociale din Uniunea Europeană

7.2. Politicile publice destinate economiei sociale din statele membre ale Uniunii Europene

7.3. Noua legislație națională privind economia socială din Europa

7.1 Legislația care reglementează actorii economiei sociale din Uniunea Europeană

Cadrul instituțional este un factor-cheie în ceea ce privește dimensiunea și vizibilitatea economiei sociale. Dispozițiile legale care definesc acest cadru stabilesc trei tipuri de recunoaștere a acestui sector:

- 1) recunoașterea explicită de către autoritățile publice a identității specifice a acestor organizații, care necesită un tratament special. În această privință, obiectivul sistemului juridic este instituționalizarea lor cu statutul de agenți privați;
- 2) recunoașterea capacității și libertății acestor organizații de a funcționa în orice sector de activitate socială și economică;
- 3) recunoașterea rolului lor de negociere în procesul de elaborare și punere în aplicare a politicilor publice, potrivit căruia ele sunt percepute ca factori de codecizie și coexecutare a politicilor.

În Europa, diferitele forme ale economiei sociale nu beneficiază întotdeauna de un nivel adecvat de instituționalizare în aceste trei domenii.

Dacă ne referim la primul dintre ele, nu toate formele economiei sociale sunt recunoscute în aceeași măsură în sistemele juridice ale diferitelor state membre ale Uniunii Europene.

Cooperativele, care sunt recunoscute în mod expres în articolul 58 din Tratatul de la Roma ca o formă specifică de întreprindere, dar și de constituțiile câtorva state membre, precum Grecia, Italia, Portugalia și Spania, dispun de un cadru de reglementare în limitele căruia pot funcționa și care garantează drepturile membrilor și terților, dar nu există întotdeauna o lege specifică care să reglementeze regimul cooperativelor la nivel național. În anumite țări, de exemplu Danemarca, Republica Cehă și Regatul Unit, lipsește o lege generală privind cooperativele, deși există anumite legi pentru forme specifice de cooperative, precum cooperativele de gestionare a locuințelor în Danemarca sau cooperativele de credit sau casele de ajutor reciproc în Regatul Unit și Republica Cehă. Această situație contrastează cu cea din alte țări, precum Spania, Italia sau Franța, care suferă de inflație legislativă în acest domeniu, având legi diferite pentru fiecare tip de cooperativă și nivel de guvernare (național sau regional).

O situație similară se înregistrează în ceea ce privește diferențele de statut juridic al diferitelor forme de economie socială din Europa, astfel cum se arată în tabelele 7.1 și 7.2. În acest context, sunt identificate trei grupuri de țări: primul dispune de legislație specifică pentru diversele forme de economie socială, cel de-al doilea dispune de câteva dispoziții legale privind organizațiile economiei sociale, dar care sunt dispersate în mai multe legi, iar cel de-al treilea nu dispune de niciun fel de dispoziții legale care să privească formele economiei sociale.

Tabelul 7.1. Recunoașterea juridică a formelor specifice de organizare a economiei sociale

	Cooperative	Societăți mutuale	Asociații	Fundații
Austria	DA	DA	DA	DA
Belgia	DA	DA	DA	DA
Bulgaria	DA	NU	DA	DA
Croația	DA	NU	DA	DA
Cipru	DA	n.a.	n.a.	n.a.
Republica Cehă	R	NU	DA	DA
Danemarca	DA	DA	DA	DA
Estonia	NU	NU	DA	DA
Finlanda	DA	DA	DA	DA
Franța	DA	DA	DA	DA
Germania	DA	DA	DA	DA
Grecia	DA	-	DA	DA
Ungaria	DA	NU	DA	DA
Islanda	DA		NU	DA
Irlanda	R	NU	NU	NU
Italia	DA	DA	DA	DA
Letonia	DA	NU	DA	DA
Lituania	DA	NU	DA	DA
Luxemburg	DA	DA	DA	DA
Malta	DA	n.a.	n.a.	n.a.
Țările de Jos	DA	DA	DA	DA
Polonia	DA	DA	DA	DA
Portugalia	DA	DA	DA	DA
România	DA	DA	DA	DA
Slovacia	DA	DA	DA	DA
Slovenia	NU	NU	DA	DA
Spania	DA	DA	DA	DA
Suedia	DA	NU	DA	DA
Regatul Unit	R	R	DA	DA

Notă: Întrebarea formulată în chestionar: Diversele forme instituționale de economie socială au un statut juridic clar diferențiat, de exemplu, o lege specială?

R: indică faptul că statul respectiv dispune de câteva dispoziții legale care reglementează organizațiile economiei sociale, dar care pot fi dispersate printre mai multe legi.

În ultimii ani au fost aprobate câteva legi semnificative în mai multe state membre noi ale UE. Acestea sunt enumerate în tabelul 7.2.

7.2 Politicile publice destinate economiei sociale din statele membre ale Uniunii Europene

În ultimii 25 de ani, un număr mare de guverne naționale și regionale din UE au pus în aplicare politici care fac referire în mod explicit la economia socială în ansamblu sau la părți ale acesteia. În general, acestea au formulat *politici sectoriale* care includ referințe explicite, deși fragmentare și incoerente, la formele instituționale care alcătuiesc economia socială. Printre exemple se numără politicile active de ocupare a forței de muncă, cu implicarea cooperativelor lucrătorilor și a întreprinderilor de integrare, politicile privind serviciile sociale, în care asociațiile, fundațiile și alte

organizații nonprofit au jucat un rol major, politicile privind agricultura și dezvoltarea rurală, cu implicarea cooperativelor agricole, sau referințele la societăți mutuale ca elemente ale sistemelor de asigurări sociale. Recent, au apărut în special *politici specifice economiei sociale*, unele axate pe întreprinderile care funcționează pe piață, iar altele pe organizațiile nonprofit care funcționează în afara pieții, acestea acoperind însă rareori ambele categorii.

Mai precis, factorii principali care determină domeniul de aplicare și importanța politicilor puse în aplicare și măsura și modul în care economia socială este reflectată în aceste politici includ recunoașterea socială și politică a economiei sociale ca fenomen instituțional, vizibilitatea și imaginea sectorului percepute de societate și de factorii de decizie în ceea ce privește rolul pe care îl joacă în dezvoltarea multidimensională (economică, socială, culturală) a națiunii, ponderea economică și istoria acestui fenomen și, în cele din urmă, capacitatea sa de a fi un reprezentant credibil în cadrul diferitelor procese de elaborare și punere în practică a politicilor publice.

Unul dintre acești factori, rolul pe care economia socială îl poate juca în dezvoltarea multidimensională a națiunilor, se referă la un model conceptual de societate și constituie fundamentul pentru integrarea diverselor forțe sociale și economice care coexistă într-o țară. În acest sens, există trei modele predominante de societate în care rolul economiei sociale este antagonic în mod sistematic.

În primul model, *democrația socială tradițională*, nevoile sociale sunt soluționate în mod exclusiv de către stat prin redistribuire. Economia socială este considerată a fi o moștenire a trecutului și ocupă un loc rezidual. Prin urmare, aspectele sociale par a fi aproape exclusiv probleme care impun investiții din partea statului. Ele sunt finanțate din impozitele pe capital, care sunt considerate ca fiind principalul instrument de producere a bogăției.

În al doilea model sau *modelul neoliberal*, economia se reduce la piață, care este ocupată în mod exclusiv de întreprinderi tradiționale cu scop lucrativ, iar aspectul social se referă doar la cei care nu participă la economia de piață și constituie astfel o cerere insolubilă. Aici economia socială nu doar că este exclusă de la stabilirea provocărilor-cheie ale economiei, ci contribuie și la dualitatea economică și socială în două sectoare: în activitățile comerciale, încurajând dependența și instabilitatea în relațiile de muncă și de producție din cadrul segmentelor în creștere ale populației, și în activitățile necomerciale și redistributive, încurajând punerea sub semnul întrebării a statului ca organ principal de reglementare și de redistribuire și favorizând filantropia, munca voluntară și economia informală (Chaves, 2005).

În al treilea model, modelul *democrației sociale și economice* sau al *economiei plurale*, nevoile sociale sunt abordate simultan de către stat (redistribuire) și de către societate, statul este în continuare organul principal de reglementare și de redistribuire, iar *economia socială* este implicată atât în activități comerciale, cât și necomerciale. Potrivit acestui model, încurajarea implicării economiei sociale necesită mecanisme adecvate pentru evaluarea potențialului și limitelor sale în ceea ce privește generarea de valoare adăugată socială, pe de o parte, și importante schimbări socioeconomice și instituționale, pe de altă parte (Lévesque, 1997).

Tabelul 7.2 Alte forme juridice de întreprinderi și organizații ale economiei sociale din Europa*

Țara	Alte forme (a se specifica)
Belgia	- Legea privind „Sociétés à finalité sociale” (întreprinderi cu scop social), 13.4.1995.
Irlanda	- Credit Union Act (Legea privind cooperativele de credit), 1997.
Italia	- D.Legs. 155/2006 „Disciplina dell'impresa sociale” (reglementări privind întreprinderile sociale); - Onlus (organizații nonprofit de utilitate socială), D. Lgs. n.460/1997; - Development NGO Act 49/1987 (Legea privind ONG-urile pentru dezvoltare); - Legea 266/1991 „Legge Quadro sul volontariato” (Legea-cadru privind munca voluntară).
Portugalia	- Misericordias DL 119/83, 25.02.83, (asociații caritabile portugheze).
Spania	- Legea privind „sociedades laborales” (societăți muncitorești) 1997; - Centros especiales de empleo para minusválidos (centre speciale de încadrare în câmpul muncii a persoanelor cu handicap), RD 2273/1985; - Empresas de inserción (întreprinderi de integrare): A noua dispoziție suplimentară la Legea 12/2001, legi regionale.
Suedia	- Asociații de gestionare a locuințelor (asociații economice), 30.5.1991.
Finlanda	- Întreprinderile sociale, 30.12.2003; - Osuuskuntalaki (Legea privind societățile cooperatiste), 28.12.2001/1488.
Grecia	- Legea 2190/1920 se aplică „întreprinderilor populare”; - Legile 2810/2000 și 410/1995 privind „agențiile de dezvoltare”.
Țările de Jos	- A doua carte a dreptului civil (persoane juridice) din 1850, actualizată în 1992.
Danemarca	- Legea privind cooperativele de gestionare a locuințelor și alte societăți de gestionare a locuințelor colective, actualizată în 2006.
Republica Cehă	- Asociația de beneficii comune (NNO), 1995; - Asociația proprietarilor de apartamente, 2000.
Ungaria	- Întreprinderile nonprofit.
Letonia	- Cooperativele de credit, 15.7.1993.
Lituania	- Casele de ajutor reciproc, 1995; - Întreprinderile sociale, 2004.
Polonia	- Cooperativele sociale, 2006; - Legea privind implicarea socială a centrelor de integrare socială, 13.6.2003; - Legea privind activitățile de interes public și voluntariatul organizațiilor de interes public, 24.4.2004.
Regatul Unit	- Community interest company (CIC) (întreprinderi de interes comunitar).

* Statut juridic diferit față de cel al cooperativelor, societăților mutuale, asociațiilor și fundațiilor.

Notă: Întrebarea formulată în chestionar: Formele instituționale de economie socială menționate la secțiunea 5 au un statut juridic clar diferențiat, de exemplu, o lege specială? Dacă da, vă rugăm să îl indicați.

Tabelul 7.3 Tratatamentul fiscal special al organizațiilor economiei sociale din UE

	Cooperative	Societăți mutuale	Asociații	Fundații
Austria	DA	-	DA	DA
Belgia	DA	DA	DA	DA
Bulgaria	-	-	-	-
Cipru	DA	n.a.	n.a.	n.a.
Republica Cehă	-	-	DA	DA
Danemarca	DA	-	DA	DA
Estonia	-	-	-	DA
Finlanda	DA	-	DA	DA
Franța	DA	DA	DA	DA
Germania	-	DA	DA	DA
Grecia	DA	DA	DA	DA
Ungaria	DA	DA	DA	DA
Irlanda	DA	-	-	-
Italia	DA	DA	DA	DA
Letonia	DA	-	DA	DA
Lituania	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Luxemburg	-	-	-	DA
Malta	DA	n.a.	DA	DA
Țările de Jos	DA	DA	DA	DA
Polonia	-	-	-	-
Portugalia	DA	DA	DA	DA
România	-	DA	DA	DA
Slovacia	-	DA	DA	DA
Slovenia	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Spania	DA	DA	DA	DA
Suedia	-	-	-	-
Regatul Unit	-	DA	DA	DA
State aderente și candidate				
Croația	-	-	DA	DA
Islanda	n.a.	n.a.	DA	DA

Notă: Întrebarea formulată în chestionar: Diferitele forme instituționale de economie socială menționate la secțiunea 5 se bucură de un tratament fiscal separat față de întreprinderile private tradiționale?

7.3 Noua legislație națională privind economia socială din Europa

În ultimii zece ani, diverse țări europene au acordat o atenție deosebită procesului de legiferare în ceea ce privește economia socială. În această perioadă au avut loc dezbateri intensive asupra conceptului și definiției, asupra obiectului legislației și al politicilor de sprijinire a acestui sector. Unele dintre cele mai recente exemple sunt România, Polonia și Franța, unde fie nu au fost introduse, fie sunt puternic dezbătute proiecte de reglementări privind economia socială. Punctul central este însăși definiția domeniului economiei sociale, fie sub această denumire, fie sub forma întreprinderilor sociale. Limitele ei sunt definite foarte diferit în cadrul celor trei legi existente privind economia socială, două legi naționale (Spania și Grecia) și una regională (Valonia, în Belgia). Diferențele sunt și mai evidente atunci când se definește domeniul întreprinderilor sociale, pentru care au fost adoptate foarte multe legi (a se vedea tabelul 7.1).

Tabelul 7.4. Recunoașterea juridică a economiei sociale sau a statutului întreprinderilor sociale

Țara	Legea	Denumirea legii / Proiect de lege
Spania	DA	Economia socială (2011)
Grecia	DA	Economia socială și întreprinderile sociale (2011)
Belgia (Valonia)	DA	Economia socială (2008, Décret régional)
Finlanda	DA	Întreprinderile sociale (2003)
Lituania	DA	Întreprinderile sociale (2004)
Italia	DA	Întreprinderile sociale (2005)
Slovenia	DA	Întreprinderile sociale (2011)
Portugalia	Proiect	Economia socială (2012)
Polonia	Proiect	Economia socială (2012)
Țările de Jos	Proiect	Întreprinderile sociale (2012)
România	Proiect	Întreprinderile sociale (2012)
Franța	Proiect	Economia solidară (caducă)

Cele două legi naționale privind economia socială există în cele două țări care resimt cel mai profund criza: Spania și Grecia. Prima lege este Legea 5/2011 din 29 martie 2011 privind economia socială, din Spania, iar cea de-a doua este Legea 4019/2011 privind economia socială, antreprenoriatul social și alte dispoziții, din Grecia. În Belgia, Decretul Parlamentului valon din 20.11.2008 privind economia socială este similar legii spaniole.

CAPITOLUL 8

ECONOMIA SOCIALĂ ÎNTR-O EUROPĂ AFLATĂ ÎN PLINĂ CRIZĂ MONDIALĂ

- 8.1. Economia socială în plină criză ciclică și structurală
 - 8.2. Economia socială în plină criză financiară
 - 8.3. Economia socială în plină criză economică și a ocupării forței de muncă
 - 8.4. Economia socială în plină criză a sectorului public și a statului social
-

8.1 Economia socială în plină criză ciclică și structurală

Criza pe care Europa o resimte în ultimii ani își are originea în procese politice, sociale și economice foarte profunde, cum ar fi efectele globalizării asupra modelelor naționale de capitalism și asupra modelelor de stat social, asupra guvernării Europei și asupra paradigmatelor intelectuale ale modelelor de societate. Aceste elemente constituie contextul crizei și îi conferă în același timp o caracteristică circumstanțială, legată în mai mare măsură de probleme financiare și economice și de criza finanțării publice, și îi conferă o natură mai structurală. Din orice perspectivă, economia socială joacă și poate juca un rol important.

Făcând o distincție între o analiză structurală a crizei economice care o consideră ca fiind rezultatul epuizării fordismului, la sfârșitul anilor 1970, și o explicație mai recentă care prezintă o serie de șocuri din perioada 1975-2012 pe care nici dereglementarea liberală din anii 1980 și nici sprijinul keynesian acordat de guvernele naționale (în special în perioada 2007-2008) nu au reușit să le reducă, este posibil deopotrivă să se demonstreze că economia socială, împreună cu intervenția publică (directă sau prin intermediul sistemului de asistență socială), a asigurat o protecție pe termen scurt împotriva crizei, cât și să se prevadă că economia socială ar putea face parte dintr-o soluție structurală de ieșire din criză, dacă sunt bine utilizate caracteristicile pe care le posedă și care par a fi potrivite pentru reînnoirea sistemului european de producție.

Economia socială, o *protecție împotriva crizei*. Este prevăzut acest rol din două motive, unul este acela că, din cauza regulilor sale speciale (scopul nonprofit, alocarea excedentelor, natura duală), economia socială: – nu poate fi cumpărată, deoarece nu există nicio piață pentru acțiunile sale; – este dificil de mutat din cauza grupurilor de oameni care sunt legate de locuri; – este mai rezistentă, având în vedere rezervele sale financiare care nu pot fi distribuite acționarilor; – este mai flexibilă din punct de vedere financiar datorită arbitrajului dintre veniturile imediate și distribuirea excedentelor (de exemplu, pentru acțiunile din cadrul cooperativelor de muncă, pentru refinanțarea cooperativelor de asigurare și a societăților mutuale). În cele din urmă, economia socială urmărește strategii pe termen lung.

Celălalt motiv este că, din cauza importanței angajamentelor sale sociale, rezultatul unui mod de guvernare care pur și simplu funcționează în materie de democrație reprezentativă permite un anumit consens în momente de criză. Pe plan intern, economia socială este flexibilă în ceea ce privește programul de lucru și salariile (limitarea la asociații mici, considerarea factorului muncă în cadrul cooperativelor de muncă), are o structură salarială mai puțin ierarhică (cu excepția filialelor: a se vedea INSEE Première din februarie 2012) și asigură o anumită stabilitate a locurilor de muncă (fluctuația redusă a forței de muncă, menținerea încadrării persoanelor în vârstă în câmpul muncii, integrarea femeilor. Dimpotrivă, instabilitatea locurilor de muncă nu asigură supraviețuirea, de exemplu, asociațiile pentru îngrijirea la domiciliu, asociațiile sportive sau culturale), în timp ce pe plan extern, deoarece oamenii au încredere în ea, economia socială continuă să primească donații și să beneficieze de muncă voluntară, asigurând o încetinire a recesiunii pieței (cooperativele au pierdut

mai puțin teren decât întreprinderile cu scop lucrativ) și a limitării finanțării publice (cu condiția ca publicul să se mobilizeze sub egida ei).

Economia socială, *agent pentru o soluție structurală de ieșire din criză*. Ca și non-financiarizarea întreprinderilor economiei sociale (exceptând potențiala abatere a filialelor cu scop lucrativ care nu respectă principiile de înființare și de guvernare ale economiei sociale), economia socială ar putea fi considerată foarte potrivită pentru a găsi o modalitate de ieșire din criza economică care să fie bazată pe o nouă relație, între persoanele fizice și societate, între autonomie și interdependență și între responsabilitatea individuală și colectivă, care este o caracteristică a unui nivel mai ridicat de cunoaștere și inovare (în conformitate cu Strategia de la Lisabona), fiind uneori denumit sectorul cuaternar al economiei.

Este o economie bazată pe cunoaștere datorită accentului pus pe învățarea colectivă și pe competențe și datorită internalizării învățării pe tot parcursul vieții în cadrul activităților economice (dincolo de învățarea formală).

Este o economie a serviciilor relaționale datorită coproducției serviciilor de către producători și utilizatori, mobilizării părților interesate și importanței pe care o acordă relațiilor din cadrul tranzacțiilor, a se vedea J. Gadrey.

Este o economie a funcționalității, din cauza „ușilor deschise” favorizate de drepturile de proprietate colectivă, alături de accesul asociat drepturilor de proprietate individuală, a accentului care nu este pus pe produse, ci pe funcție (locuințe, transport, produse alimentare etc.), a valorii adăugate mai mari a bunurilor datorate serviciilor („pachet de soluții”), precum și a caracterului transversal al abordării sale, a se vedea Du Tertre.

Este o economie circulară: economia socială a fost un predecesor al reciclării și al reutilizării bunurilor (hârtie, carton, textile etc.) și investește din ce în ce mai mult în conservarea energiei, în surse regenerabile de energie (de exemplu, parcurile eoliene cooperatiste din Danemarca, Enercoop din Franța), în construcțiile ecologice și în reabilitare, cu o perspectivă de producție descentralizată.

Prin urmare, este evident că economia socială joacă un rol contraciclic și inovator în perioada actuală de tulburări economice și sociale. Cu toate acestea, demonstrează, de asemenea, că poate lua parte în mod activ la o formă de reglementare socioeconomică nouă și mai cooperatistă (alături de reglementări administrative și în domeniul concurenței), dacă autoritățile îi recunosc trăsătura sa caracteristică de a combina dezvoltarea economică și dezvoltarea socială, mai degrabă decât de a le trata în mod ierarhic (dezvoltarea socială ca produs secundar al dezvoltării economice).

8.2 Economia socială în plină criză financiară

Caracteristicile esențiale ale crizei financiare sunt bine cunoscute: în primul rând, deoarece capitalul a fost globalizat, puterea și mobilitatea capitalului internațional au crescut, fondurile de investiții suverane (de exemplu, ale Kuweitului) jucând un rol-cheie. Acest context financiar internațional prezintă provocări de reglementare la nivel local și național. În al doilea rând, complexitatea tot mai mare a instrumentelor financiare și interconectarea instituțiilor financiare au demonstrat importanța crescândă a sistemelor de reglementare și de certificare (de exemplu, a agențiilor de rating) și a organizațiilor financiare inter pares, dar, în mod paradoxal, politica dominantă a fost aceea de a reduce reglementarea sectorului financiar la nivel național și internațional. Când a izbucnit criza financiară în 2008, era prea târziu.

Relația economiei sociale cu criza diferă, în special în ceea ce privește sectorul ei financiar. În primul rând, nu economia socială sau instituțiile ei financiare au fost cele care au cauzat criza: criza își are

originea în valorile sociale cum ar fi avariția și rivalitatea, atât interpersonale, cât și între grupurile sociale, care nu sunt specifice economiei sociale. În al doilea rând, instituțiile financiare ale economiei sociale au fost mai puțin afectate de impactul crizei financiare, cel puțin la început, deoarece erau mai puțin expuse categoriilor de active financiare care au provocat criza și au mai multe legături cu activități economice care țin de nivelul local. Ceea ce a afectat în cele din urmă sectorul financiar al economiei sociale a fost durata crizei și raționalizarea creditelor (a se vedea Palomo, 2010). În al treilea rând, în contextul actualului de raționalizare a creditelor și de creșterea a excluziunii financiare, economia socială și-a dovedit capacitatea sa de inovare socială și de a răspunde cerințelor sociale, prin implementarea propriilor sale forme alternative de finanțare a solidarității, cum ar fi băncile etice sau monedele sociale, care nu doar asigură credite, ci și generează încredere în serviciile sale financiare. Băncile de microcredite concepute de economistul Muhammad Yunus din Bangladesh, laureat al Premiului Nobel pentru Pace în 2006, sunt un exemplu clasic: pe lângă facilitarea incluziunii financiare, aceste organizații oferă femeilor posibilitatea de a se exprima, putere de cumpărare și capacitate de negociere în țări în care poziția lor socială și financiară era până în prezent marginală. În Europa, printre exemplele de organizații care oferă mici împrumuturi femeilor și grupurilor sociale vulnerabile sau care sunt mai conștiente de obiectivele etice se numără băncile etice (*Triodos Bank* sau Italian *Banca Etica*), cluburile CIGALES din Franța (*Clubs d'Investisseurs pour une Gestion Alternative et Locale de l'Épargne Solidaire* sau cluburile investitorilor pentru gestionarea alternativă la nivel local a economiilor solidare) și CDFI (instituțiile financiare comunitare pentru dezvoltare). Mult astfel de organizații sunt membre ale rețelei INAISE.

Economia socială are un rol în reglementarea pieței de capital în măsura în care integrează în sectorul său financiar mari segmente de populație care sunt excluse din sectorul bancar tradițional, este o sursă primară de finanțări publice și de subvenții pentru persoanele cu puține resurse și controlează în mod colectiv fluxurile financiare generate de activitățile și organizațiile economiei sociale (cum ar fi fondurile de salarii și de pensii, băncile etice și sociale, cooperativele de credit, rezervele și alte fonduri provenite din operațiunile profitabile ale cooperativelor și societăților mutuale). În plus, cooperativele de credit s-au comportat exemplar în timpul recesiunii actuale. Ele nu sunt responsabile pentru actuala criză financiară de la nivel internațional și nu resimt impactul ei la fel de puternic ca alte instituții financiare. În schimb, au menținut bilanțuri contabile viabile și au continuat să își îndeplinească funcția lor de acordare de credit și de incluziune financiară.

8.3 Economia socială în plină criză economică și a ocupării forței de muncă

Probabil că valoarea socială adăugată a economiei sociale se poate observa cel mai clar în reglementarea numeroaselor dezechilibre de pe piața forței de muncă. Nu degeaba activitatea guvernelor europene și ministerele afacerilor sociale din cadrul lor sunt responsabile pentru stimularea economiei sociale.

Din punct de vedere istoric, economia socială contribuie la crearea de locuri de muncă și la menținerea sectoarelor și a întreprinderilor aflate în criză și/sau amenințate cu închiderea, sporind stabilitatea locurilor de muncă, aducând locurile de muncă din economia subterană în cea oficială, păstrând competențele în viață (de exemplu, meșteșugurile), explorând profesiile noi (de exemplu, educatorii sociali) și instituind rute de încadrare în câmpul muncii, în special pentru grupurile defavorizate și pentru persoanele excluse social (a se vedea Demoustier, CIRIEC, 2000). De-a lungul ultimelor decenii, datele statistice au arătat că acest sector este un puternic generator de locuri de muncă în Europa și este mai sensibil la ocuparea forței de muncă decât alte sectoare ale economiei, astfel cum se poate observa din tabelele de mai jos.

Economia socială contribuie la remedierea a trei dezechilibre importante de pe piața forței de muncă: șomajul, insecuritatea locului de muncă și, respectiv, incapacitatea pentru a ocupa un loc de muncă și excluziunea socială și de pe piața forței de muncă a șomerilor. În mod tradițional, cooperativele de

muncă și alte întreprinderi controlate sau deținute de muncitori au preluat un rol mai activ în acest domeniu. Pe durata crizei, confruntate cu situația economică defavorabilă din cadrul întreprinderilor industriale în care lucrau, foarte multe grupuri de muncitori au ales să transforme sau să reactiveze aceste întreprinderi sub formă de cooperative, cu scopul de a-și păstra locurile de muncă. La momentul actual, în contextul pierderilor generale de locuri de muncă, întreprinderile muncitorilor au crescut ocuparea directă a forței de muncă. S-a arătat că (Tomás-Carpi 1997) ocuparea forței de muncă în cadrul economiei sociale este mult mai puțin sensibilă la fluctuațiile ofertei și cererii de la nivel mondial și sectorial (ceea ce economiștii denumesc elasticitatea veniturilor generate de ocuparea forței de muncă) decât sectorul privat cu scop lucrativ, pe durata declinurilor din cadrul ciclului economic și al etapelor de maturitate a produselor. Cu toate acestea, economia socială a generat, de asemenea, niveluri semnificativ mai mari de ocupare directă a forței de muncă decât restul economiei spaniole în timpul fazelor de creștere din cadrul ciclului economic, de exemplu, în a doua jumătate a anilor 1990.

Un rol foarte dinamic de generator de locuri de muncă în Europa îl joacă noile organizații ale economiei sociale, cum ar fi cooperativele sociale și alte organizații de voluntariat care își desfășoară activitățile în așa-zisele noi domenii de ocupare a forței de muncă, precum serviciile de sănătate, serviciile sociale și serviciile educaționale, culturale și de cercetare. Aceste organizații dau dovadă de o importantă capacitate creativă pe piața forței de muncă, stabilind rute de trecere de la munca voluntară la activitatea remunerată, grupând orele de lucru, explorând noi servicii și reglementându-le din punctul de vedere al ocupării forței de muncă (de exemplu, recunoașterea profesiilor noi, preluarea conducerii în ceea ce privește stabilirea de contracte colective de muncă etc.) și creând noi locuri de muncă directe.

Nu mai puțin important este rolul economiei sociale, în special al așa-numitelor întreprinderi de integrare, al centrelor speciale de ocupare a forței de muncă și al cooperativelor sociale, de integrare a grupurilor care au dificultăți speciale în ceea ce privește capacitatea de inserție profesională, cum ar fi handicapul fizic sau mental sau „handicapul social”, care au fost excluse de pe piața forței de muncă pentru perioade lungi și care să găsească într-un cerc vicios din punctul de vedere al integrării sociale și la locul de muncă, ceea ce adesea are ca rezultat marginalizarea și sărăcia. În cele din urmă, economia socială a contribuit și la apariția unui sector al serviciilor puternic și la introducerea egalității de gen pe piața forței de muncă europene.

Potrivit corespondenților naționali ai prezentului studiu, impactul crizei asupra ocupării forței de muncă din Europa a fost în general mai puțin grav în cadrul economiei sociale decât în cadrul întreprinderilor private tradiționale, deși există mari deosebiri între diferite țări și sectoare. În general, locurile de muncă din economia socială au rezistat primei etape a crizei (2008-2010) mai bine decât cele din sectorul privat tradițional, deși mai târziu, din cauza amplitudinii depresiei, întreprinderile din economia socială au suferit, de asemenea, pierderi nete de locuri de muncă.

În contextul internațional al globalizării și al vulnerabilității teritoriale crescânde, capătă o importanță strategică capacitatea de a mobiliza potențialul economic intrinsec, de a atrage întreprinderi străine, de a integra structura de afaceri și de a crea în mod colectiv noi sinergii pentru revitalizarea generală a zonelor locale. În aceste condiții, diversele tipuri de cooperative (de exemplu, cooperativele agricole, de muncă, de credit și de integrare), de asociații și de alte întreprinderi sociale s-au dovedit a fi valori de bază.

Într-adevăr, potrivit anumitor cazuri analizate în secțiunea anterioară din prezentul raport și multor alți studii (Comeau et al, 2001, Demoustier, 2005), economia socială are un potențial important de activare a dezvoltării interne a zonelor rurale, de regenerare a zonelor industriale aflate în declin și de reabilitare și de revitalizare a zonelor urbane decăzute; pe scurt, are un potențial important de a contribui la dezvoltarea economică internă, de a redresa competitivitatea în marile domenii, de a

facilita integrarea lor la nivel național și internațional și de a remedia dezechilibre teritoriale semnificative.

Nu mai puțin important este rolul economiei sociale din cadrul procesului de schimbare a societății europene. Contactul direct cu societatea al acestui sector social îi conferă o capacitate specială de a identifica nevoile noi, de a le aduce la cunoștința autorităților și întreprinderilor private tradiționale cu scop lucrativ și, dacă este cazul, de a structura în mod creativ răspunsuri.

Recent, au apărut inițiative inovatoare din partea așa-numitei noi economii sociale: de exemplu, ca urmare a crizei ocupării forței de muncă din Europa, întreprinderile de integrare sub numeroasele lor forme (precum cooperativele sociale italiene) au rezolvat cu imaginație problemele de integrare pe piața forței de muncă cu care se confruntau mari grupuri de muncitori, înaintea politicilor active de ocupare a forței de muncă. Au apărut inițiative economice cetățenești care au ca scop remedierea condițiilor inegale de comerț internațional dintre țările bogate și țările sărace, precum organizațiile specializate în comerțul echitabil.

Cu toate acestea, potențialul economiei sociale de inovare nu este pe deplin valorificat de exemplele de mai sus. În domeniul inovării tehnologice, în special în situațiile în care sistemele de inovare ale economiei sociale sunt structurate, generarea și diseminarea de idei noi și de inovare au avut o rată mai mare de succes. Un factor-cheie al acestor sisteme este alianța stabilă dintre agenții diferiți ai unei regiuni, implicați în promovarea economiei sociale, cum ar fi autoritățile responsabile cu domeniul respectiv, universitățile, asociațiile, precum și sectorul de afaceri al economiei sociale în sine. Printre exemple se numără asociația cooperatistă Mondragon Corporation din Quebec și sistemul CEPES-Andalucia din sudul Spaniei. Pe scurt, economia socială are capacitatea de a implementa diferite tipuri de inovare pe care Schumpeter le-a identificat ca fiind în materie de: produse, procese, piețe și organizații, în special cea din urmă, care este cunoscută și sub denumirea de inovare socială.

8.4 Economia socială în plină criză a sectorului public și a statului social

Criza a avut un impact negativ deosebit asupra finanțelor publice și, prin urmare, și asupra serviciilor sociale și celor mai vulnerabile grupuri de populație. Pe lângă factorii care au declanșat criza și impactul său asupra finanțelor publice, am asistat la reparația unui actor mondial important în cadrul capitalismului financiar internațional, denumit eufemistic „piețele”, cu aliați strategici cum ar fi agențiile de rating, anumite bănci centrale, precum Banca Centrală Europeană, Fondul Monetar Internațional, și Comisia Europeană. Această reparație a fost rezultatul noului mod de reglementare a piețelor financiare internaționale, al căror rol de creditare a întreprinderilor, a familiilor și a sectorului public a fost modificat în mod fundamental. Consecințele au fost resimțite în sectorul privat prin reducerea structurală a consumului și a investițiilor, iar în sectorul public prin apariția unei noi probleme: datoria suverană. În ultimii doi ani, punerea în aplicare a politicilor de ajustare structurală în fața crizei, bazate pe reforme ale pieței forței de muncă și pe o reducere substanțială a statului social, a făcut să reparați probleme vechi, care erau odată considerate rezolvate ca urmare a anilor de plenitudine și stabilitate economică, cum ar fi șomajul masiv, nesiguranța locurilor de muncă și reducerile drastice ale nivelului de acoperire a nevoilor de bunuri și servicii preferențiale, precum serviciile medicale, educaționale și sociale.

Introducerea economiei sociale în procesul politic și economic permite statului să beneficieze de proprietățile ei, având ca rezultat nu doar o creștere a democrației autentice, ci și o mai mare eficiență a politicii economice, din mai multe motive:

(a) datorită apropierii sale și, în consecință, cunoașterii problemelor, a nevoilor și a posibilelor soluții sociale, includerea economiei sociale în etapa de planificare a politicii economice facilitează „alegerea corectă” a obiectivelor și a instrumentelor;

(b) datorită faptului că este mai receptivă la interesele și nevoile societății, economia socială are capacitatea de a recunoaște noile cerințe sociale mai rapid și de a da imediat soluții. Statul poate beneficia de această activitate de explorare;

(c) datorită caracterului său privat și sensibilității sociale, economia socială poate extinde domeniul acțiunii publice ori de câte ori acesta prezintă limitări din diferite motive. Două exemple ilustrează acest fenomen. Primul exemplu, serviciile medicale și educaționale destinate imigranților ilegali - până când nu sunt schimbate normele, guvernul nu poate asigura astfel de servicii, deși societatea este de acord cu ele. Al doilea exemplu este cazul acțiunii economice din partea statului, chiar dacă este legală, nu este acceptată de societate (sau de grupuri din cadrul societății respective), deoarece puterea este considerată nelegitimă (de exemplu, guvernul britanic din zonele Irlandei de Nord). În ambele exemple, prin medierea economiei sociale se permite depășirea limitărilor statului;

(d) datorită capacității sale de a promova implicarea și responsabilitatea comună în cadrul societății, includerea economiei sociale în procesul politic și economic face posibilă creșterea gradului de acceptare a măsurilor de politică economică, deoarece părțile implicate în elaborarea și punerea în aplicare a respectivelor măsuri le acceptă ca fiind proprii lor, ceea ce permite statului să mobilizeze mai multe resurse decât ar fi putut singur și face posibilă apariția unor noi oportunități pentru punerea în aplicare de politici eficiente de relansare a cererii în economiile deschise, mai ales atunci când acestea sunt realizate la nivel local, având ca punct central servicii de proximitate;

(e) în cele din urmă, cooperarea dintre stat și economia socială, având în vedere modul în care aceasta alocă și distribuie resursele, poate oferi acesteia din urmă o garanție că fondurile publice alocate pentru diverse politici, în special pentru politicile sociale, nu vor fi deturnate și însușite de interese private (Vienney, 1994).

Probabil, unul dintre rolurile cele mai evidente și importante ale economiei sociale din Europa este cel de a contribui la incluziunea socială într-un context în care excluziunea este în creștere. Se prevede creșterea acestui rol în următorii ani.

Una dintre principalele provocări cu care societatea europeană se confruntă este combaterea excluziunii sociale și de pe piața forței de muncă într-o societate în care integrarea socială se realizează în principal printr-o activitate remunerată. Integrarea socială asigură oamenilor nu doar independența economică, ci și demnitatea, participarea în cadrul societății și accesul la servicii și facilități. Din această cauză, în principal sunt excluse grupurile sociale ale populației care sunt cel mai puțin competitive, din motive ce țin de competențe, de calificare sau de cultură, cum ar fi persoanele cu handicap fizic sau mental, șomerii de lungă durată și anumite grupuri minoritare (de exemplu, minoritățile etnice, imigranții).

În această situație, completând și, mai presus de toate, deschizând calea pentru acțiuni publice de combatere a excluziunii sociale, economia socială a demonstrat o mare capacitate de integrare socială și pe piața forței de muncă a persoanelor și a zonelor geografice clar defavorizate. Acest lucru a fost evident mai ales în cazul asociațiilor, al fundațiilor, al întreprinderilor de integrare și al altor firme sociale, care au redus nivelul sărăciei și al excluziunii (CIRIEC, 2000; Spear et al., 2001).

În contextul marilor transformări sociale și economice, economia socială furnizează răspunsuri, de asemenea, în ceea ce privește noile forme de excluziune din domeniul accesului la servicii și activități, cum ar fi excluziunea financiară și excluziunea consumatorilor. De asemenea, constituie un mijloc prin care grupurile sociale care au dificultăți în ceea ce privește rezolvarea nevoilor lor pot participa la viața publică. Prin urmare, prin intermediul economiei sociale, societatea își consolidează cultura democratică, stimulează nivelul de participare socială (RedESMED, 2004) și reușește să ofere posibilitatea de exprimare și capacitatea de negociere grupurilor sociale care au fost anterior excluse din procesul economic și din procesul de elaborare și de punere în aplicare a politicilor publice, în special a celor formulate la nivel local și regional.

Rolul economiei sociale converge în totalitate cu modelul social european. Din punct de vedere istoric, acest model a fost caracterizat de scopul lui de a garanta un nivel ridicat de bunăstare și de integrare socială, economică și politică tuturor cetățenilor europeni atât prin intermediul mecanismelor publice, cât și private. Este o preocupare care continuă să fie prezentă pe agenda Uniunii Europene extinse, astfel cum se arată în strategia pentru coeziune socială, aprobată de Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei în 2000 și revizuită în 2004. Coeziunea socială este definită ca fiind capacitatea societății de a asigura bunăstarea tuturor membrilor săi, reducând la minimum disparitățile și evitând polarizarea. Se disting patru dimensiuni ale bunăstării: echitatea în ceea ce privește accesul, demnitatea și recunoașterea, libertatea și dezvoltarea personală, precum și participarea și implicarea. Economia socială contribuie la transformarea coeziunii sociale într-un factor competitiv.

Economia socială ar putea juca un rol chiar mai important în viitor, având în vedere limitările pe care statul le întâmpină în furnizarea de bunuri și servicii conexe bunăstării sociale, precum și limitările și dezechilibrele în ceea ce privește prestația sectorului privat.

CAPITOLUL 9

POLITICILE UNIUNII EUROPENE ȘI ECONOMIA SOCIALĂ, CU ACCENT PE STRATEGIA EUROPA 2020: FAPTE ȘI IMPACT

9.1. Economia socială în politicile Uniunii Europene: fapte și percepție

9.2. Economia socială în Strategia Europa 2020

9.3. Inițiativele recente ale Uniunii Europene privind economia socială

9.1 Economia socială în politicile Uniunii Europene: fapte și percepție

În ultimii 30 de ani, diversele autorități ale UE au acordat o atenție din ce în ce mai mare economiei sociale, deși în mod intermitent și cu diferențe de la o instituție la alta. Rolul important al economiei sociale în dezvoltarea socială și economică a Europei a fost recunoscut din ce în ce mai mult, aceasta consolidându-și în același timp poziția de piatră de temelie a modelului social european.

Primul pas pe calea recunoașterii instituționale a economiei sociale și a structurării unor politici europene specifice a fost făcut în 1980. 1989 a marcat o etapă esențială în acest proces: Comisia Europeană a publicat Comunicarea „Întreprinderile din sectorul economiei sociale și realizarea pieței interne fără frontiere”, care propunea elaborarea, sub forma unor statute, a unui cadru juridic european pentru cooperative, asociații și societăți mutuale și a creat Unitatea economie socială în cadrul Direcției Generale XXIII. În timpul aceluia deceniu, două instituții comunitare, Parlamentul European și Comitetul Economic și Social European (CESE), au lansat o serie de rapoarte, propuneri și rezoluții care subliniază valoarea socială adăugată de economia socială, în ambele cazuri, punctul culminant fiind un raport emblematic. Parlamentul a emis rapoarte privind subiecte precum contribuția cooperativelor la dezvoltarea regională (Avgerinos), rolul cooperativelor în construirea Europei (Mihir) și cooperativele și cooperarea pentru dezvoltare (Trivelli), în timp ce rezoluția propusă de Eyraud, Jospin și Vayssade (1984) invita Consiliul și Comisia să examineze posibilitatea instituirii unui drept european privind asociațiile. La rândul său, în 1986, CESE a sponsorizat o Conferință europeană privind economia socială, împreună cu Comitetul de Coordonare a Asociațiilor de Cooperative din Țările CEE (CCACC) și a publicat primul studiu european privind cooperativele, societățile mutuale și asociațiile.

Din 1989 au existat progrese succesive și anumite regrese în ceea ce privește recunoașterea și punerea în aplicare a politicilor privind economia socială. Astfel cum s-a menționat mai sus, primul organism public specializat în economia socială a fost Unitatea economie socială din cadrul Direcției Generale XXIII, creată de Comisia Europeană în 1989 în timpul președinției lui Jacques Delors. Programul său era foarte ambițios, având în vedere puținele resurse financiare și umane disponibile:

- inițiative de consolidare a sectorului cooperativelor, societăților mutuale, asociațiilor și fundațiilor;
- pregătirea legislației europene privind cooperativele, societățile mutuale și asociațiile;
- analiza sectorului;
- asigurarea coerenței politicii UE care afectează sectorul;
- crearea de legături cu federațiile reprezentative existente;
- stabilirea de relații cu acele părți ale sectorului care nu sunt organizate;
- sensibilizarea factorilor de decizie cu privire la sectorul cooperativelor, societăților mutuale, asociațiilor și fundațiilor;
- evaluarea problemelor cu care se confruntă sectorul;

- reprezentarea Comisiei privind teme relevante în raport cu celelalte instituții ale UE.

Unitatea a fost restructurată în anul 2000, când responsabilitățile sale au fost împărțite între două direcții generale: DG Întreprinderi și Industrie, în cadrul căreia a fost creată Unitatea B3 – Meșteșuguri, întreprinderi mici, cooperative și societăți mutuale, axându-se în special pe „aspectele de afaceri” ale cooperativelor, societăților mutuale, asociațiilor și fundațiilor; și DG Afaceri Sociale, fiind responsabilă pentru asociații și fundații.

Împreună cu unitatea menționată anterior, două alte instituții ale UE au jucat un rol important în promovarea economiei sociale:

- Comitetul Economic și Social European (CESE), organ consultativ al Uniunii Europene. Reprezentanții economiei sociale care fac parte din Grupul III al acestui Comitet au creat o „categorie a economiei sociale”. CESE a fost deosebit de activ în ultimii ani și a emis numeroase avize.
- Parlamentul European a înființat Intergrupul pentru economie socială al Parlamentului European mai întâi în 1990, apoi l-a desființat, pentru a-l reinstitui în 2005.

Un alt astfel de organism a fost Comitetul Consultativ al Cooperativelor, Societăților Mutuale, Asociațiilor și Fundațiilor (CMAF). Acesta a fost creat în 1998 pentru a oferi consultanță cu privire la diversele teme privind promovarea economiei sociale la nivelul UE. Acest comitet a fost desființat în anul 2000, după restructurarea Comisiei, dar, la inițiativa organizațiilor din acest sector, a fost imediat creată Conferința Permanentă Europeană a Cooperativelor, Societăților Mutuale, Asociațiilor și Fundațiilor (CEP-CMAF), platformă europeană de legătură cu instituțiile europene.

În momentul punerii în aplicare a măsurilor privind economia socială, instituțiile UE se confruntă cu o dublă problemă: cadrul său juridic neadecvat și definiția sa conceptuală insuficientă și generalizată; textele fundamentale ale UE (Tratatul de la Roma și Tratatul de la Maastricht) nu conțin referințe explicite la aceasta, iar definiția (acolo unde există) se bazează mai mult pe forma juridică decât pe activitățile desfășurate, în plus, coexistă o multitudine de termeni (sector terțiar, societate civilă etc.), ceea ce îngreunează ajungerea la un consens cu privire la termenul care ar trebui utilizat.

În ceea ce privește recunoașterea juridică și vizibilitatea economiei sociale, s-au înregistrat următoarele progrese:

- conferințe europene organizate de președințiile Consiliului Uniunii Europene sau în cadrul unei președinții;
- avizele succesive ale CESE, inițiativele și avizele Intergrupului pentru economie socială al Parlamentului European și, în unele cazuri, de asemenea cele ale Comitetului Regiunilor sau chiar ale Comisiei au contribuit la vizibilitatea sectorului social și a componentelor sale;
- al șaselea raport (2000) al Observatorului IMM-urilor europene s-a axat pe asociații și fundații;
- Statutul pentru o societate cooperativă europeană, al cărui scop este armonizarea și favorizarea internaționalismului, precum și acordarea de sprijin instituțional anumitor inițiative europene de afaceri, se dovedește a fi un exemplu pozitiv atât în noile state membre ale UE, cât și în statele în care lipsește o legislație specială privind cooperativele, cum ar fi Regatul Unit și Danemarca;
- aprobarea recentă a regulamentului privind clauzele sociale;
- o politică tot mai favorabilă destinată întreprinderilor sociale.

Obiectivele cu care este asociată economia socială sunt în principal ocuparea forței de muncă, serviciile sociale și coeziunea socială, prin urmare, încadrându-se în special în două orientări principale ale politicii publice: politici de integrare socială și de integrare pe piața forței de muncă și

politici de dezvoltare locală și de creare de locuri de muncă. Interesul pe care îl manifestă instituțiile UE față de implicarea economiei sociale în urmărirea acestor obiective reprezintă un progres fundamental, deși dovedește o perspectivă limitată asupra potențialului economiei sociale și a efectelor benefice pe care aceasta le-ar putea genera pentru economia și societatea europeană, astfel cum s-a discutat în capitolul 9 din prezentul raport.

Nu este încă demarată o politică bugetară europeană specială pentru economia socială. Cele două încercări de până acum au fost nereușite. Primul „program multianual de lucru pentru cooperativele, societățile mutuale, asociațiile și fundațiile din Comunitate” (1994-1996) a avut ca scop promovarea economiei sociale europene prin intermediul proiectelor transnaționale specifice și prin introducerea ei în politicile UE (statistici, programe de formare, activități de cercetare și dezvoltare). El a fost aprobat de Parlamentul European cu un buget de 5,6 milioane de euro, dar a fost respins de Consiliu. La fel s-a întâmplat și cu a doua propunere de program multianual privind economia socială. Dezacordul dintre Consiliu și Parlament poate fi observat în „Bugetul economiei sociale”, care a fost abrogat în 1977 de Consiliu și reinstituat de Parlament.

Participarea economiei sociale la politica bugetară a UE a avut loc prin intermediul politicilor de ocupare a forței de muncă și de coeziune socială, în special prin intermediul bugetelor multianuale pentru promovarea IMM-urilor și a ocupării forței de muncă, cum ar fi inițiativa ADAPT, inițiativa EQUAL pentru integrarea socială și integrarea pe piața forței de muncă și programele privind Acțiunea locală pentru ocuparea forței de muncă și Capitalul social local. Această participare a avut loc și prin intermediul Fondului social european (FSE) sub forma măsurilor de sprijinire a inițiativelor locale (submăsura 10b), care face referire în mod explicit la rolul economiei sociale. Aceste referințe explicite fac parte din modul în care economia socială este recunoscută în cadrul Strategiei de la Lisabona pentru ocuparea forței de muncă și dezvoltarea locală.

Aceste programe au avut un amplu rol de structurare, atât la nivel național, cât și internațional, reunind și consolidând economia socială europeană în ceea ce privește federațiile, rețelele, cercetarea, cultura și politicile. Din acest punct de vedere, programul EQUAL prezintă o importanță deosebită: acesta susține proiecte care implică participarea entităților din economia socială, precum consolidarea economiei sociale naționale (sectorul terțiar), în special a serviciilor de interes public, și îmbunătățirea calității locurilor de muncă. Acestea includ, de asemenea, conferințe și dezbateri, care reprezintă factori esențiali în răspândirea conceptului de economie socială. Programul EQUAL are un impact decisiv în anumite țări, cum ar fi Polonia, Irlanda și Austria.

La inițiativa Parlamentului European, în 1997, Comisia a inițiat un program-pilot important denumit „Al treilea sistem și ocuparea forței de muncă”, singurul program efectiv destinat în mod special economiei sociale, care a avut ca scop explorarea și promovarea potențialului sectorului terțiar în ceea ce privește ocuparea forței de muncă. Direcția Generală Ocuparea Forței de Muncă și Afaceri Sociale l-a pus în aplicare până în 2001, inițiind 81 de proiecte a căror valoare s-a ridicat la aproximativ 20 de milioane de euro. Nu a fost continuat.

Se speră că aceste efecte pozitive vor fi observate și în noile state membre ale UE. Astfel, economia socială va contribui la construirea Europei și la proiectul european.

În cadrul structurii politicilor europene, este important de subliniat rolul principal pe care îl au guvernele naționale în transpunerea politicilor UE în statele membre.

Directia Generală Întreprinderi a lansat, de asemenea, unele inițiative (Hypsman, 2003): în 2000 Comisia a înființat un grup pentru politica privind întreprinderile în cadrul Direcției Generale Întreprinderi pentru a-i oferi consultanță cu privire la toate aspectele legate de acest domeniu. Această instituție, grup de reflecție și organism consultativ și de dezbateră compus din specialiști de nivel înalt din sectorul afacerilor și din reprezentanți ai statelor membre, este responsabil cu examinarea

chestiunilor generale legate de politica privind întreprinderile și cu oferirea de asistență Comisiei în vederea publicării de bune practici. Ea include reprezentanți ai economiei sociale. Agenda sa a inclus cărți verzi privind antreprenoriatul și responsabilitatea socială a întreprinderilor, precum și un raport privind factorii care determină competitivitatea întreprinderilor.

Progresele timide în materie de recunoaștere și de punere în aplicare a politicilor la nivelul UE contrastează cu două aspecte care ocupă o poziție centrală pe agenda și în politicile UE: în primul rând, cu barierele create de politicile antitrust, în temeiul cărora activitățile cooperativelor sunt privite ca „acorduri” sau practici care limitează concurența și care, prin urmare, impun interdicția, iar în al doilea rând, cu actuala revizuire a politicilor privind ajutorul de stat și finanțarea serviciilor de interes general: singurii beneficiari care nu sunt aduși în discuție sunt clauzele sociale și asociațiile nonprofit.

9.2 Economia socială în Strategia Europa 2020

În prima jumătate a anului 2010, când se părea că cea mai grea parte a crizei economice actuale se terminase, Comisia Europeană a lansat Strategia Europa 2020 în vederea realizării unei redresări durabile prin valorificarea energică și fermă a tuturor punctelor forte și a potențialului societății noastre. Strategia Europa 2020 stabilește trei priorități de bază: creșterea inteligentă (dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere și inovare), creșterea durabilă (promovarea unei economii mai eficiente din punctul de vedere al utilizării resurselor, mai ecologice și mai competitive) și o creștere favorabilă incluziunii (promovarea unei economii cu o rată ridicată a ocupării forței de muncă ce asigură coeziune economică, socială și teritorială). Cinci obiective specifice au fost stabilite ca indicatori ai acestor priorități: creșterea ratei de ocupare de la 69% la 75%; investirea a 3% din PIB în cercetare și dezvoltare; reducerea efectului de seră, dezvoltarea surselor regenerabile de energie și creșterea eficienței energetice; reducerea ratei de abandon școlar și reducerea cu 25% a numărului de persoane care trăiesc în sărăcie. Doi ani mai târziu, la mijlocul anului 2012, aceste obiective sunt și mai îndepărtate decât erau în 2010, rata sărăciei și a șomajului au crescut în Uniunea Europeană (25 de milioane de șomeri), iar coeziunea socială și teritorială nu a înregistrat niciun progres. În plus, politicile guvernamentale de echilibrare a bugetului cu orice preț reduc transferurile sociale și redistribuirea veniturilor și amenință în mod grav statul social. În mod firesc, a devenit și mai greu de realizat întoarcerea la creșterea inteligentă și durabilă.

Ce rol poate juca economia socială în realizarea obiectivelor Strategiei Europa 2020? Cele mai recente studii și cercetări, precum și dovezile empirice demonstrează potențialul economiei sociale de realizare a acestor obiective. Structura organizatorică a întreprinderilor din economia socială și sistemul lor de valori explică faptul că funcțiile obiectivelor lor reprezintă o matrice plurală care integrează obiective economice și sociale și le face compatibile între ele, astfel încât toate întreprinderile din economia socială generează importante beneficii sociale și macroeconomice pentru societate.

În ceea ce privește creșterea inteligentă, s-a demonstrat că economia socială contribuie la dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere și inovare. Potențialul economiei sociale este evident în toate formele sale de organizare și în toate activitățile sale economice. Există numeroase exemple de inovare organizațională sau socială din partea cooperativelor și a altor întreprinderi similare din sectorul industriei, agriculturii, serviciilor și din sectorul financiar. În sectorul financiar, băncile etice și microcreditele proliferază și au un impact social pozitiv extraordinar.

Există sisteme remarcabile de inovare legate de anumite zone geografice care își stimulează propriile lanțuri ale inovării, precum consorțiile de cooperative din Italia, lanțurile agroalimentare de cooperative din mai multe țări europene sau bine-cunoscutul exemplu al grupului de cooperative din Mondragón, Spania. S-a dovedit că modelul de guvernare inovatoare al grupului Mondragón, mai participativ și mai democratic, și angajamentul mai profund al lucrătorilor săi față de întreprindere ca urmare a

proprietății comune creează avantaje concurențiale pe piață, care îl ajută să reziste mai bine în fața crizei economice.

În ceea ce privește creșterea durabilă, întreprinderile din economia socială au sisteme de valori care se traduc prin solidaritatea cu mediul lor înconjurător, internalizarea costurilor sociale și generarea de externalități pozitive. În ceea ce privește cooperativele, care acumulează active indivizibile și aplică principiul „ușilor deschise”, solidaritatea se exercită, de asemenea, de-a lungul timpului, de-a lungul anilor, deoarece aceste fonduri oferă generațiilor viitoare o avere productivă care le permite să urmărească o creștere durabilă. Grupul din Mondragón este un bun exemplu. Spre deosebire de întreprinderile bazate pe capital care adesea își mută producția, sărăcind zonele pe care le părăsesc, în ultimii patru ani cooperativele din Mondragón care s-au internaționalizat, utilizând strategii de producție în mai multe locuri, au înregistrat o creștere a ratei nete de ocupare a forței de muncă în fabricile lor chiar din zona Mondragón cu 10%.

În ceea ce privește obiectivele de ocupare a forței de muncă, dovezile empirice arată că economia socială contribuie în mod eficace la combaterea șomajului, a instabilității locurilor de muncă și a excluziunii sociale și a excluziunii de pe piața forței de muncă din cadrul grupurilor vulnerabile. De exemplu, în Spania, țara europeană cu cea mai mare rată a șomajului, rata de ocupare a forței de muncă din cooperative a scăzut cu 9% între 2008 și 2012, în timp ce rata de ocupare a forței de muncă salariate din sectorul privat în ansamblu a scăzut cu 19%, de peste două ori mai mult. În alte țări, cum ar fi Italia, cooperativele de muncă și-au menținut un nivel ridicat de ocupare a forței de muncă, mult mai ridicat decât cel din întreprinderile private tradiționale, în perioada recentă de criză.

În domeniul specific al combaterii sărăciei și excluziunii sociale, creșterea întreprinderilor sociale a fost remarcabilă, nu numai în Europa de Nord și de Sud, dar și în noile state membre ale UE din Europa Centrală și de Est. Totuși, ar trebui amintit faptul că nu doar întreprinderile sociale, ci toate întreprinderile din economia socială, indiferent de domeniul lor de activitate, contribuie în mod eficace la creșterea favorabilă incluziunii. Utilitatea socială a întreprinderilor din economia socială nu rezultă din activitatea lor de producție specifică, ci din sistemul lor de organizare și de valori, deoarece drepturile persoanelor prevalează în fața celor acordate de capital și există mecanisme de asigurare a distribuirii echitabile a veniturilor și a bogăției pe care le generează.

Este evident faptul că economia socială în ansamblu are un rol indispensabil în construirea Europei și că poate contribui la prioritățile de creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii. Cu toate acestea, măsurile pe care Comisia Europeană le-a adoptat până în prezent pentru susținerea economiei sociale au un caracter de reducere și se limitează la întreprinderile sociale. Ignorând potențialul enorm al economiei sociale în ansamblu, au fost excluse majoritatea întreprinderilor economiei sociale din inițiativele oficiale de promovare a antreprenoriatului colectiv, care este caracteristic acestui sector.

9.3 Inițiativele recente ale Uniunii Europene privind economia socială

Abia la începutul anului 2011, economia socială sau, mai exact, întreprinderile sociale au devenit într-adevăr parte a agendei Comisiei Europene. Există o serie de motive pentru care s-a întâmplat astfel: amploarea crizei economice și neîncrederea crescândă în instituțiile europene au făcut Comisia să caute soluții alternative; un nou val de cereri sociale și instituționale, de exemplu scrisoarea deschisă din octombrie 2010 a mediului universitar european, „DE LA CUVINTE LA FAPTE: Susținerea cooperativelor și a întreprinderilor sociale pentru a realiza o Europă mai favorabilă incluziunii, mai durabilă și mai prosperă”, Rezoluția Parlamentului European din 2009 referitoare la economia socială (raportul Toia) sau Avizul Comitetului Economic și Social European privind diversitatea formelor de întreprindere, a impus Comisiei să acorde o atenție mai specială economiei sociale. A fost necesară revizuirea aplicării „Small Business Act” adoptate în 2008, stimulând astfel interesul în întreprinderi

sociale, și, în cele din urmă, dar nu mai puțin important, au existat factori conjuncturali cum ar fi observarea de către anumiți factori de decizie europeni a profilului extraordinar de ridicat al întreprinderilor sociale.

Noua atitudine a Comisiei a fost influențată de doi factori diferiți:

În primul rând, la 23 februarie 2011, Comisia a publicat Comunicarea către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor - Revizuirea „Small Business Act” pentru Europa [COM(2011)0078 final]. Scopul său general a fost de a face bilanțul punerii în aplicare a Small Business Act și de a evalua noile nevoi ale IMM-urilor europene în mediul economic actual. Comunicarea menționează în mod special „economia socială” și obligă Comisia să adopte „până la sfârșitul anului 2011, o inițiativă privind antreprenoriatul social axată pe întreprinderile care urmăresc atingerea unor obiective sociale.”

Ca urmare, la 25 octombrie 2011, Comisia a publicat Comunicarea către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor: - Inițiativă pentru antreprenoriatul social. Construirea unui ecosistem pentru promovarea întreprinderilor sociale în cadrul economiei și al inovării sociale [COM(2011)0682 final]. Simultan, la 26 octombrie, Comitetului Economic și Social European a publicat un aviz privind antreprenoriatul social și întreprinderile sociale.

În plus, la 13 aprilie 2011, Comisia a publicat Comunicarea către Consiliu, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor - Actul privind piața unică. Douăsprezece pârgii pentru stimularea creșterii și întărirea încrederii: „Împreună pentru o nouă creștere”. Cea de-a opta pârgie este antreprenoriatul social, identificat cu economia socială. Scopul său este de „a favoriza dezvoltarea întreprinderilor care au ales, dincolo de scopul legitim al profitului financiar, să urmărească și obiective de interes general, de dezvoltare socială, etică sau a mediului”.

CAPITOLUL 10

PROVOCĂRI ȘI CONCLUZII

10.1 Economia socială: un sector emergent într-o societate plurală

Principala și cea mai importantă tendință observată în evoluția recentă a economiei sociale o reprezintă consolidarea rolului ei în societatea europeană ca *pol de utilitate socială* situat între sectorul capitalist și sectorul public, alcătuit dintr-o multitudine de actori: cooperative, societăți mutuale, asociații, fundații și alte societăți și organizații similare.

Activitățile asociative ale cetățenilor înregistrează o creștere considerabilă prin promovarea inițiativelor antreprenoriale solidare orientate către producerea și distribuția de bunuri sociale sau de interes social. În multe dintre proiectele și activitățile acestora, se observă o colaborare crescândă între activitățile asociative și cele cooperatiste, ca în cazul întreprinderilor sociale. Capacitatea acestor inițiative de a răspunde *noilor nevoi sociale* care au apărut în ultimele decenii a accentuat din nou importanța economiei sociale.

Economia socială nu numai că și-a afirmat capacitatea de a contribui în mod eficace la rezolvarea noilor probleme sociale, ci și-a consolidat și poziția în sectoare tradiționale cum ar fi agricultura, industria, serviciile, vânzarea cu amănuntul, serviciile bancare și asigurările mutuale. Cu alte cuvinte, economia socială își creează, de asemenea, o bună reputație de instituție necesară pentru o creștere economică stabilă și durabilă și pentru o distribuție mai echitabilă a veniturilor și a bogăției, care să adapteze serviciile nevoilor, să sporească valoarea activităților economice care satisfac nevoile sociale, să corecteze dezechilibrele de pe piața forței de muncă și să aprofundeze și să consolideze democrația economică.

Noua economie socială se conturează ca un sector emergent din ce în ce mai indispensabil găsirii unui răspuns adecvat la noile provocări ale economiei mondiale și ale societății. Aceste provocări stau la baza interesului crescând pentru rolul pe care îl poate juca noua economie socială într-o societate a bunăstării.

10.2 Necesitatea identificării conceptuale a economiei sociale

Una dintre provocările la care trebuie să răspundă fără întârziere economia socială este aceea de a pune capăt *invizibilității sale instituționale*. Această invizibilitate se explică nu numai prin caracterul emergent al economiei sociale ca sector nou în sistemul economic, ci și prin lipsa unei identități conceptuale, adică a unei definiții clare și riguroase a trăsăturilor comune ale diverselor tipuri de societăți și organizații care alcătuiesc economia socială și a caracteristicilor specifice care le diferențiază de restul entităților.

În acest sens, în ultimii ani, s-a observat un proces treptat de identificare conceptuală a economiei sociale, care a implicat atât actorii săi, prin intermediul organizațiilor lor reprezentative, cât și organismele științifice și politice. Raportul prezintă un concept al economiei sociale dezvoltat pe baza criteriilor enunțate în *Manualul de creare a conturilor-satelit pentru întreprinderile din economia socială al Comisiei Europene*, care corespunde definițiilor formulate în literatura recentă din domeniul economic și de către organizațiile economiei sociale însele.

10.3 Identificarea juridică a economiei sociale și recunoașterea acesteia în cadrul sistemului de conturi naționale

Identificarea conceptuală a economiei sociale va permite să se răspundă provocării pe care o reprezintă identificarea acesteia în cadrul sistemelor juridice ale UE și ale statelor membre ale UE. Deși, în mai multe texte juridice, unele țări europene și UE însăși recunosc economia socială ca atare, împreună cu unele dintre elementele sale componente, sunt necesare progrese în delimitarea dimensiunii economiei sociale pe plan juridic și în definirea condițiilor pe care componentele sale trebuie să le îndeplinească pentru a se evita definiția prea vagă a trăsăturilor ei caracteristice, precum și pierderea utilității sale sociale.

Trebuie introduse un *statut juridic al economiei sociale* și bariere juridice eficace care să împiedice organizațiile care nu aparțin economiei sociale să opteze pentru această formă de organizare juridică pentru a realiza economii sau să profite de politici publice destinate promovării economiei sociale.

Raportul demonstrează, de asemenea, importanța crescândă a economiei sociale, care generează în mod direct peste 11 milioane de locuri de muncă, reprezentând 6% din totalul ocupării forței de muncă din UE. Această prezență este însă invizibilă în sistemele de conturi naționale, ceea ce reprezintă o altă mare provocare.

Normele contabile naționale actuale, stabilite într-un moment de apogeu al sistemelor economice mixte, nu recunosc economia socială ca un sector instituțional distinct. Această stare de fapt îngreunează elaborarea unor statistici economice consecvente, exacte și fiabile privind agenții care o alcătuiesc. La nivel internațional, criteriile eterogene utilizate în elaborarea statisticilor împiedică realizarea unor analize comparative și scad autoritatea abordărilor care atrag atenția asupra contribuției evidente a economiei sociale la urmărirea principalelor obiective ale politicii economice.

Recenta elaborare a *Manualului de creare a conturilor-satelit pentru întreprinderile din economia socială* al Comisiei Europene reprezintă un pas important pe calea recunoașterii instituționale a unei părți a economiei sociale în sistemele de conturi naționale. Manualul explică metodologia elaborării unor statistici fiabile și armonizate la nivelul UE, în cadrul sistemului de conturi naționale (ESA 1995), pentru cinci grupuri principale de societăți din economia socială: a) cooperative, b) societăți mutuale, c) grupuri de afaceri din sectorul economiei sociale, d) alte întreprinderi similare din sectorul economiei sociale și e) instituții nonprofit aflate în serviciul întreprinderilor din sectorul economiei sociale.

Economia socială din Europa se confruntă cu o dublă provocare în acest domeniu. În primul rând, organizațiile care reprezintă economia socială trebuie să își exprime punctul de vedere în cadrul Comisiei Europene și în fiecare stat membru, pentru a se asigura că propunerile din manual sunt puse în aplicare. În mod concret, fiecare stat membru al UE trebuie să elaboreze un *registru statistic al societăților din cadrul economiei sociale*, care să se bazeze pe criteriile de delimitare definite în manual, astfel încât să se poată crea conturile-satelit corespunzătoare societăților menționate în registrele respective.

În al doilea rând, aceste organizații trebuie să promoveze inițiative care să permită elaborarea unor statistici fiabile și armonizate pentru categoria amplă a economiei sociale care nu este acoperită de manualul Comisiei Europene. Această categorie este alcătuită în principal din asociații și fundații, care sunt menționate în *Manualul privind instituțiile nonprofit în sistemul de conturi naționale* al Organizației Națiunilor Unite. Acest manual privind instituțiile nonprofit include numeroase organizații nonprofit care nu fac parte din economia socială, dar există posibilitatea separării statisticilor pentru organizațiile nonprofit care îndeplinesc criteriile de identitate ale economiei sociale, conform prezentului raport, de statisticile privind sectorul nonprofit întocmite în conformitate cu manualul.

10.4 Coordonarea dintre federațiile economiei sociale

Având în vedere caracterul său plural și multiform, economia socială necesită organizații puternice care să reprezinte diversele grupuri de societăți și organizații din care este alcătuită. Cu toate acestea, având în vedere identitatea comună și nucleul de interese comune care unește economia socială, pare necesar și oportun să se întreprindă acțiuni ferme în vederea realizării unei coordonări asociative a întregii economii sociale, atât la nivel național, cât și la nivel internațional, în întreaga Europă. Cu cât este mai vizibilă și mai puternică imaginea colectivă transmisă de economia socială, cu atât sunt mai mari șansele de dezvoltare și de acțiuni eficiente ale fiecărui grup de agenți în parte care constituie acest sector.

10.5 Economia socială și dialogul social

Recunoașterea economiei sociale ca interlocutor specific în cadrul dialogului social reprezintă o mare provocare.

Economia socială a devenit o instituție importantă a societății civile, care contribuie în mod semnificativ la organizarea structurii sale asociative și la dezvoltarea democrației participative. Economia socială este însă, în același timp, un actor economic și social puternic cu caracteristici specifice care depășesc schema clasică angajatori/angajați și care impun ca aceasta să fie recunoscută în mod specific ca un interlocutor social.

În cea de-a doua jumătate a secolului 20, atunci când sistemele economice mixte se aflau la apogeul lor, principalii protagoniști în negocierile pentru stabilirea politicilor publice (în special a politicilor privind veniturile) erau guvernele, organizațiile patronale și sindicatele. Totuși, astăzi, economia a devenit mult mai plurală, ceea ce implică necesitatea participării directe la dialogul social a tuturor sectoarelor implicate: federațiile angajatorilor, sindicatele, guvernele, dar și marea categorie a actorilor sociali și economici, a întreprinzătorilor și angajatorilor, din care este alcătuită economia socială și care joacă un rol din ce în ce mai important într-o societate dezvoltată.

Pe lângă *negocierile colective clasice*, ar trebui propuse *dialoguri sociale* care să includă *agenții economiei sociale*, întrucât acestea ar corespunde mai bine noului context economic de la începutul acestui secol.

10.6 Economia socială și politicile publice

De mai bine de două decenii, instituțiile europene (Parlamentul, Comisia și Comitetul Economic și Social) au recunoscut capacitatea economiei sociale de a corecta dezechilibre sociale și economice importante și de a contribui la realizarea diverselor obiective de interes general. Recent, Parlamentul European a definit economia socială ca reprezentând o piatră de temelie și un punct forte al modelului social european (*clé de voûte du modèle social européen*).

Prin urmare, mai mult ca niciodată, statele membre și Comisia Europeană trebuie să își ia angajamente concrete pentru a face din economia socială nu doar un instrument eficient pentru atingerea anumitor obiective de politică de interes general, ci și un obiectiv în sine (adică, prin intermediul cooperativelor, societăților mutuale, asociațiilor și inițiativelor de interes general ale societății civile), indispensabil pentru consolidarea unei societăți dezvoltate și a valorilor asociate modelului social european. În acest context, organizațiile care reprezintă economia socială au un rol important, prezentând inițiative și propuneri instituțiilor UE, partidelor politice, sindicatelor, universităților și altor organizații care reprezintă societatea civilă.

10.7 Economia socială și piețele: competitivitatea și coeziunea socială

Evoluția recentă și viitoare a economiei sociale în Europa a fost și va fi puternic influențată de schimbări care afectează mediul în care aceasta își desfășoară activitățile - în special, piețele, care devin din ce în ce mai globalizate și se caracterizează din ce în ce mai mult prin creșterea concurenței, descentralizare și delocalizarea producției - și de schimbări în comportamentul guvernelor, cu o tendință clară spre dereglementarea și privatizarea treptate a serviciilor publice. Aceste schimbări, asociate apariției unor probleme sociale noi (îmbătrânirea populației, fluxurile migratorii masive etc.), nu doar deschid perspective de creștere pentru economia europeană, ci dau naștere și unor provocări și pericole cu care s-ar putea confrunta unele dintre domeniile sale de acțiune.

Diversele societăți și organizații care alcătuiesc economia socială se confruntă cu provocarea pe care o reprezintă integrarea în activitățile lor a proceselor de producție eficiente și a obiectivelor de bunăstare socială. Actorii economiei sociale trebuie să dezvolte fără întârziere strategii competitive, în conformitate cu noile cereri ale unor piețe tot mai competitive, pentru a deveni astfel instrumente utile care contribuie la bunăstarea membrilor acestora și la consolidarea coeziunii sociale.

Printre strategiile competitive ale acestora trebuie să se numere crearea de rețele și alianțe ale întreprinderilor, găsirea de noi modalități de finanțare a societăților, produsele și procesele inovatoare și stimularea politicilor de formare și de dezvoltare a cunoștințelor.

10.8 Economia socială, noua Uniune Europeană extinsă și dezvoltarea unui spațiu euromediterranean integrat

UE acordă o importanță deosebită obiectivului de consolidare a unui spațiu european integrat în care inegalitățile sociale și economice dintre UE-15 și cele 12 noi state membre din Europa de Est și de Sud să fie reduse și eliminate cât mai curând posibil. Printre alte consecințe, aceste inegalități au determinat fluxuri migratorii importante dinspre estul spre vestul UE. Pe lângă consolidarea coeziunii sociale în interiorul UE, o altă provocare o reprezintă promovarea unui spațiu euromediterranean integrat care să devină o zonă de prosperitate și stabilitate. În acest scop, trebuie consolidate state democratice în toate țările riverane Mării Mediterane și trebuie extinse structurile productive promovate de societatea civilă în țările riverane din sud.

În aceste țări, creșterea importantă a populației și alți factori structurali împiedică reflectarea creșterii economice într-un nivel mai bun de viață pentru majoritatea populației. Din acest motiv, regiunea euromediterraneană și UE au devenit una dintre zonele geografice unde se înregistrează cele mai mari fluxuri migratorii, atât în ceea ce privește amploarea, cât și intensitatea. La aceste fluxuri migratorii se adaugă categorii largi de populație provenind din America Latină, Africa Subsahariană și țările din Asia de Sud-Est.

Datorită caracteristicilor specifice ale acestora, actorii economiei sociale pot juca un rol esențial atât în integrarea populației imigrante, cât și în dezvoltarea fluxurilor comerciale în interiorul UE și între Europa și malurile sudice ale Mediteranei.

10.9 Sistemul de educație, cercetarea și rețelele, universitățile și economia socială

Sistemele de educație din Uniunea Europeană trebuie să joace un rol important în promovarea culturii antreprenoriale și în democratizarea economiei prin proiecte de formare care să stimuleze inițiativele antreprenoriale bazate pe valorile caracteristice economiei sociale. În schimb, dezvoltarea de noi produse și procese inovatoare în cadrul societăților care fac parte din economia socială necesită ca aceste societăți să lanseze inițiative de cooperare cu centrele universitare care generează și transmit

cunoștințe. Rețelele de cercetare și de schimb de informații între aceste centre și specialiștii din domeniul economiei sociale vor contribui, așa cum au făcut deja în ultimii ani, la extinderea bazelor necesare de cunoștințe specifice economiei sociale și la răspândirea acestor cunoștințe în întreaga Europă.

10.10 Identitatea și valorile economiei sociale

Noua economie socială se conturează în Uniunea Europeană ca un *pol de utilitate socială* într-un sistem de economie plurală, alături de un sector public și de un sector privat cu scop lucrativ. Economia socială trebuie să răspundă provocării de a face față pericolelor de diluare sau de banalizare a trăsăturilor sale caracteristice, care îi conferă utilitatea socială specifică. În acest scop, actorii economiei sociale trebuie să înțeleagă mai bine valorile care alcătuiesc nucleul lor comun de referință, să utilizeze toate pârghiile sociale și culturale care iau în considerare aceste valori pentru a-și reafirma propriul profil instituțional și pentru a obține un efect de multiplicare a potențialului lor economic și social.

Provocările și tendințele subliniate mai sus nu constituie o listă de concluzii, ci o propunere deschisă dezbaterilor, un punct de plecare pentru reflecție în cadrul noii etape care s-a deschis în Europa odată cu recentele procese de extindere a Uniunii Europene.

În această nouă etapă și în noua economie socială, este justificat ca actorii din cadrul economiei sociale să fie cei cărora le revine responsabilitatea primordială de a defini poșilul specific și obiectivele strategice pe care aceasta ar trebui să le adopte, astfel încât să joace un rol central în construirea Europei.

*

* *

Prezentul studiu este realizat pentru Comitetul Economic și Social European (CESE) și exprimă opiniile autorilor și ale organizațiilor care l-au inițiat. CESE nu adoptă și nu aprobă sub nicio formă opiniile din cadrul studiului, iar acestea nu ar trebui considerate o afirmare a opiniilor CESE. CESE nu garantează exactitatea informațiilor prezentate în cadrul studiului și nici nu își asumă responsabilitatea pentru utilizarea lor.